

Terör-Yerel Ekonomik Kalkınma İlişkisi: Türkiye Düzey-2 Bölgeleri Üzerine Bir İnceleme

The Relationship of Terror-Local Economic Development: A Study on the NUTS-2 Regions of Turkey

Demet EROĞLU SEVİNÇ, Iğdır Üniversitesi, Türkiye, demet-102@hotmail.com

Orcid No: 0000-0003-3510-8970

Sevda YAPRAKLI, Atatürk Üniversitesi, Türkiye, sevda1@atauni.edu.tr

Orcid No: 0000-0002-1902-899X

Öz: Ekonomik büyüme ve kalkınma olgusu gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş tüm ülkelerin önemle üzerinde durdukları bir meseledir. Bununla birlikte özellikle günümüzde ülkelerin büyümesinin ve kalkınmasının önünde önemli bir sorun olan bölgesel ve yerel kalkınma dengesizliklerinin varlığı, bu sorunların nedenlerini ve sorunlara yönelik çözüm önerilerini araştıran çalışmaların yoğunluk kazanmasını sağlamıştır. Bölgesel ve yerel ekonomik kalkınma farklılıklarının çeşitli sebepleri olmakla birlikte bu farklılıklara yol açan en önemli sebeplerden birisi ise meydana gelen terör olaylarının etkileridir. Bu etkiler dolayısıyla terör olaylarının yaşandığı mekânlarda büyüme ve kalkınma sekteye uğrayabilmekte hatta daha da geriye gidebilmektedir. Bu çalışmanın amacı; terörün neden olduğu olumsuzlukların yerel ekonomik kalkınma bağlamında irdelenmesini sağlayarak, hangi faktör ve değişkenlerin terörün belirleyicileri arasında olduğunu ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye’de İstatistik Bölge Birimleri Sınıflamasında (İBBS) olan 26 Düzey-2 alt bölgesinin 2007-2017 dönemine ait verileriyle terörün belirleyicilerini ortaya koymaya yönelik olarak ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlerden hareketle analizler gerçekleştirilmiştir. Panel veri analizine dayalı Coğrafik Ağırlıklı Regresyon (GWR) yöntemi sonuçlarına göre terörün belirleyicileri arasında olan makroekonomik değişkenler; gelir, turizm, işsizlik, enflasyon ve yoksulluk değişkenleridir. Ayrıca terörün sosyal belirleyicileri arasında suç, eğitim ve göç değişkenleri bulunmaktayken, çevresel belirleyicilerin ise yol ve coğrafya değişkenlerinden oluştuğu tespit edilmiştir. Özetle ortaya konan bu sonuçların terörün bölgesel belirleyicileri kapsamında yerel ekonomik kalkınmanın sağlanması ve ilerletilmesi bağlamında politika yapıcılara doneler vermesi beklenmektedir.

*Anahtar Sözcükler: Terör, Yerel Ekonomik Kalkınma, Düzey-2 Bölgeleri, Coğrafi Ağırlıklı Regresyon
JEL Sınıflandırması: O12, O15, R11*

Abstract: Economic growth and development are important issues which are seriously emphasized by all developed, developing and underdeveloped countries alike. However, the presence of regional and local development imbalances, which is particularly an important obstacle for the growth and development of countries, has intensified the studies investigating the causes of and solutions to these problems. There may be a variety of reasons behind differences in regional and local development, however, the negative effects of terror events is one of the most important reasons underlying differences in regional and local development performances. Due to such effects, growth and development of spaces in where terror events are occurred can be interrupted or may even be reversed. The aim of this study is to provide a thorough research of the negativities caused by terror in the context of local economic development and to reveal which factors and variables are among the determinants of terrorism. For this aim, data from 26 Turkish Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS) II regions for the period 2007-2017 are used carry out analyses with reference to economic, social and environmental factors to reveal determinants of terror. According to the results of Geographically Weighted Regression (GWR) method based on panel data analyses, income, tourism, unemployment, inflation and poverty are the macroeconomic determinants of terror. Moreover, while crime, education and migration are the social determinants of terror, roads and geography variables are the environmental determinants, according to the results of the analyses. The results of the study are expected to give policymakers clues on achieving and sustaining local economic development with respect to regional determinants of terror.

*Keywords: Terror, Local Economic Development, NUTS-II Regions, Geographically Weighted Regression
JEL Classification: O12, O15, R11*

1. Giriş

Dünya üzerindeki tüm ülkelerin tartışmasız bir şekilde ulaşmak istedikleri temel hedefleri, ekonomik yönden büyüyerek gelişmelerini sağlamak ve sağladıkları bu gelişmeyi ülke geneline yayarak kalkınmalarını gerçekleştirmektir. Ekonomik büyüme, genel anlamda ülkelerin gayrisafı yurtiçi hasıllarındaki artışlar şeklinde tanımlanmakta ve niceliksel bir artış ve gelişmeyi ifade etmektedir. Ekonomik kalkınma ise ekonomik büyümenin genişletilmesi ve ilerletilmesi süreci olarak kabaca tanımlanabilmektedir. Literatürdeki önemli tanımlamalar ışığında ise kalkınma, ekonomik büyümenin nimetlerinin ülkelerin geneline ve tüm vatandaşlara yansıtılması şeklinde de tanımlanabilmektedir. Bu bağlamda ekonomik kalkınma süreci daha geniş bir ekonomik perspektiften ülkelerin temel amaç ve gayeleri peşinde yürüttükleri ekonomik aktivitelerin, uyguladıkları ekonomik ve diğer (sosyo-kültürel, siyasal gibi) politikaların zorunlu bir sonucudur.

Diğer taraftan ülkelerin arzu ettiği ekonomik büyüme ve kalkınmanın yukarıda ifade edildiği üzere ülkelerin tümüne yansıtılamaması sorunu ise günümüzde ekonomik büyüme ve kalkınmanın en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Bu bağlamda ekonomik büyüme ve kalkınma dolayısıyla ortaya çıkan olumlu gelişmelerin ülkelerdeki tüm mekânlarda

Makale Geçmişi / Article History

Başvuru Tarihi / Date of Application : 2 Mayıs / May 2020

Kabul Tarihi / Acceptance Date : 11 Mayıs / May 2020

© 2020 Journal of Yaşar University. Published by Yaşar University. Journal of Yaşar University is an open access journal. There is no conflict of interest or ethical concern regarding this publication.

aynı düzeyde, aynı zamanda ve aynı etkide olmaması durumu mekânsal dengesizlik sorunlarının veya mekânsal kalkınma farklılıklarının oluşmasına neden olmaktadır. Böylece ekonomik büyüme ve kalkınmanın gerçekleştirilmesiyle birlikte, mekânsal kalkınma farklılıklarının giderilmesine yönelik ekonomi politikalarının da yürütülmesini ülkelerce zorunlu kılmaktadır.

Mekânsal kalkınma sorunları özellikle 1900'lü yılların ilk dönemiyle birlikte gündeme gelse bile, esas itibarıyla İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında ortaya çıkan gelişmelerle dikkat çekmeye başlamıştır. Özellikle literatürde ilk kez Perroux (1950), Hirschman (1958) ve Rostow (1960) gibi yazarlar tarafından çalışmalarına konu edilen bölgesel dengesizlik ve kalkınma politikaları, bu tarihten sonra gerek diğer araştırmacılar gerekse konuyla alakalı bilim adamları, iktisadi politika yapımcıları ve devletler olmak üzere geniş bir kesim tarafından araştırılan ve politikalar üretilen bir konu haline gelmiştir.

Mekânsal kalkınma politikaları içerisinde önemli bir yer tutan bölgesel ve yerel ekonomik kalkınma politikaları, ülke içerisindeki bölgelerde veya bölge içerisindeki daha küçük alanları ifade eden yerel veya kırsal alanlardaki ekonomik aktivitelerin geliştirilmesiyle bu alanların büyüme ve kalkınmalarının sağlanmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda yerel ölçekli ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi, bölgenin ekonomik anlamda iyileşmesi ve bölgenin iyileşmesiyle ülkelerin ekonomik anlamda iyileşmesine yardımcı olmaktadır. Diğer taraftan yerel ölçekli ekonomik kalkınmasının sağlanması için bölgesel ve yerel kalkınma farklılıklarına neden olan faktörlerin iyi bir şekilde irdelenmesi büyük önem arz etmektedir. Genel anlamda yerel ekonomik farklılıkların oluşmasına etki eden faktörler arasında ekonomik, tarihsel, coğrafi, sosyo-kültürel ve bazı özel faktörler gelse de, bu farklılıklar ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye ve hatta bazen yöreden yöreye olacak bir şekilde değişiklikler gösterebilmektedir.

Bu minvalde bölgesel veya yerel ekonomik kalkınma farklılıklarına sebep olan faktörler arasında sayılabilen terör olgusu da, ülkelerde meydana gelen bölgeler arası kalkınma farklılıklarının en önemli belirleyicileri arasındadır. Genel anlamda terörün tanımı; siyasal iktidarı ele geçirme arzusuyla iktidarı yıpratıp, toplumda huzursuzluk oluşturarak şiddet eylemlerini genelleştirip toplumda kaos ve kargaşa oluşturmayı amaçlayan her türlü şiddet hareketine dayalı organize eylemler şeklinde yapılabilmektedir. Ayrıca ekonomik çalkantılar, din eksenli çatışmalar, çeşitli ideolojilerdeki çatışmalar ve tarih kökenli düşmanlıkları kullanarak terör faaliyetleri var olmaya çalışmakta ve eylemlerine derinlik kazandırmaktadırlar. Fakat terörün bu şekilde tanımlanması yapılmasına karşın terör olayları çok çetrefilli bir yapıya sahiptir. Çünkü bazı ülkelerde meydana gelen bazı terör olayları ve faaliyetleri diğer bazı ülkelerce veya uluslararası bazı kuruluşlarca terör olarak addedilmemekte veya gerçekleştirilen terör olaylarına uluslararası boyutta verilen dolaylı destekler dolayısıyla terörle güçlü bir şekilde mücadele edilememektedir. Teröre karşı etkin bir mücadelenin verilmemesi dolayısıyla terörün etkilerinin ve şiddetinin giderek artması ve ulusal nitelikte ortaya çıkan birçok terör olayının artık uluslararası boyutlara taşınması, teröre olan korkuyu ve ilgiyi artırmış ve terörle alakalı daha geniş bir mücadele ağı oluşmaya başlamıştır.

Diğer taraftan terörün ortaya çıkardığı sorunlar dolayısıyla yerel ekonomik kalkınmaya olumsuz yönde etkilerde bulunması, ülkelerin bölgesel veya yerel ekonomik kalkınma politikalarında terörün ortaya çıkardığı olumsuzlukları bertaraf edecek bazı politika araçlarının kullanılmasına neden olmuştur. Özellikle terörün meydana getirdiği doğrudan etkiler olan can ve mal kayıplarına yönelik yıkımları engellemek başta olmak üzere, dolaylı yönlü etkileri olan ekonomik yıkımlar ve sosyo-kültürel yıkımları iyileştirmeye yönelik bazı politikalar terör karşısında devletlerin uyguladığı önemli politikalarlardır. İfade edilen bu politikalar vasıtasıyla terörün neden olduğu olumsuz etkiler giderilmeye veya minimize edilmeye çalışılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı da terörün neden olduğu olumsuzlukların yerel ekonomik kalkınma bağlamında irdelenmesini sağlayarak, terörün belirleyicilerinin hangi faktörler ve değişkenler olduğunu ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye'de İstatistik Bölge Birimleri Sınıflamasında (İBBS) olan 26 Düzey-2 alt bölgesinin 2007-2017 dönemine ait verilerinden hareketle ekonometrik analizler gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla ifade edilen Düzey-2 26 alt bölgede terörün belirleyicilerini ortaya koymaya yönelik olarak ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlerden hareketle panel veri ekonometrisine yönelik analizler gerçekleştirilmiştir.

2. Terör ve Yerel Ekonomik Kalkınmaya Dayalı Teorik Altyapı

Terör ve terörizm kavramları tarih boyunca farklı olaylar ve durumlar sonrasında tartışılmış olsa dahi özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra daha fazla konuşulan kavramlardan biri haline gelmiştir. Günümüzde ise bu kavramlarla alakalı olarak birçok düşünür, bilim insanı, politikacı ve uzman tarafından farklı tanımlamalar ve yorumlamalar yapılmıştır. Bu tanımlamalar içerisinde en fazla ön plana çıkan tanım ise; toplumda huzursuzluk ve kargaşa çıkararak güç gruplarının isteklerini gerçekleştirilmesi şeklindeki planlı hareketlerdir. Diğer taraftan ifade edilen bu ve benzeri tanımlamalara rağmen terör kavramıyla alakalı ortak bir görüş birliğine net bir biçimde varılamamaktadır. Ayrıca bireylerin, toplumun veya devletlerin teröre olan farklı bakış açıları da ortak bir tanımlamanın yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu durumun en önemli nedeni ise terörist faaliyetlerin mağdur tarafı olan ve teröre maruz kalan tarafların bu olaylardan olumsuz yönde etkilendiklerini ifade etmelerine rağmen terör eylemlerini gerçekleştirenlerin ise bu durumu bir özgürlük mücadelesi olarak nitelendirmesinden kaynaklanmaktadır. Terörün tek bir tanımının yapılamamasının başka bir nedeni de ülkelerin kültürel yapısına ve amacına göre de farklılık göstermesinden kaynaklanmakta ve bu durum da ülkelerin ortak bir terörle mücadele politikası belirlemenin önündeki en büyük engellerden birini oluşturmaktadır.

Terör saldırıları sonucunda en önemli zararın insanların hayatlarını kaybetmesi şeklinde ortaya çıktığı bilinmekteyken bunun dışında yaralanmalar, kamu veya özel mallarının zarar görmesiyle birlikte kısa vadeli olarak adlandırılan ve tüm devletler için ifade edilebilen ortak zararlar da ortaya çıkabilmektedir. Fakat terörün insanların hayatlarını kaybetmelerinden sonra asıl önemli olarak ifade edilen, orta ve uzun vadede ortaya çıkan zararları ülkelere göre farklılık arz etmekle birlikte ekonomik daralma şeklinde daha fazla ön plana çıkmaktadır (Llussa ve Tavares, 2007: 66). Terör; belirli düşünce ve davranış şekillerini insanları korkutarak, sindirerek kabul ettirme çabasıdır ve her durumda ister doğrudan ister dolaylı olarak en büyük zararı gören bireyler ve toplumdur. Terör örgütleri bu şekilde şiddet uygulayarak halkın desteğini alacaklarını ve bu destekle de güç kazanacaklarına inanmaktadırlar (Kartal, 2018: 47). Terör bir sosyo-ekonomik ve psikolojik bir hoşnutsuzluk hali olmakla beraber, ne istediğini bilmeyen ve toplumla uyuşmayan eylemler olmaktan ziyade tam tersine oldukça organize eylemler olduğu gözden kaçmayacak bir gerçekliği yansıtmaktadır. Ayrıca ekonomik çalkantılar, din eksenli çatışmalar, çeşitli ideolojilerdeki çatışmalar (sağ-sol, etnik veya milliyetçi çatışmalar gibi) ve tarih kökenli düşmanlıkları kullanarak terör faaliyetleri var olmaya çalışmakta ve anlamına derinlik kazandırmaktadır (Çelik, 2016: 177; Tilly, 2004: 5).

Yapılmış olan tüm bu tanımlamalara rağmen terörün tanımının ve kapsamının ülkeler arası değişiklikler arz etmesi, terörün zararlarının kısa, orta ve uzun vadeli sonuçlarının ülkeden ülkeye değişiklikler göstermesi terör konusunu daha çetrefilli bir yapıya büründürmektedir. Ayrıca bazı yazarlar tarafından da ifade edildiği gibi terörün ortak bir tanımlamasının yapılamayışının temel nedeninin birçok tanımlamayı barındırması dolayısıyladır. Bu bağlamda Schmid ve Jongman tarafından ilk olarak 1988 yılında kaleme alınan bir çalışmada terörün tam olarak 109 farklı tanımlamasının olduğu da belirtilerek bu tanımlamaların teröre ortak bir tanım yapılmasının zorluğunu arttırdığını da belirtmişlerdir.

Diğer taraftan terörün net bir tanımı henüz yapılamıyorken genel olarak terör faaliyetleri olarak ifade edilebilen terörizm kavramının da açık bir şekilde tanımlaması maalesef yapılamamaktadır. Hatta bu iki kavramın birbirleri yerine kullanılmasına da sıklıkla rastlanılabilmektedir. Karşımıza farklı şekillerde çıkan terör kavramı, teröristlerin inandıkları davalarını yasadışı yollarla duyurmak amacıyla gerçekleştirdikleri eylemler olarak ifade edilmekteyken, terörizm terörden farklı olarak bu eylemlerin arkasında duran ve savunan düşünce akımı olarak nitelendirilebilir. Terör stratejik bir eylem iken söyleme geçildiği anda terörizme dönüşmektedir (Bal, 2006: 8). Yine siyasal bir takım hedeflere ulaşmak için hükümetler üzerinde baskı oluşturarak, devletlerin davranış ve tutumlarını değiştirme çabası olarak tanımlanan terörizm; bireyleri, halkı, devletleri yıldırma için öldürmeye kadar varan tehditler olarak da ifade edilmektedir (Devine ve Rafalko, 1982: 40; Wilkinson, 2002: 144).

Terörün ortaya çıkmasına neden olan birçok faktör olmakla birlikte bu faktörlerin bir kısmı dünyanın herhangi bir yerindeki terör olaylarıyla benzerlik gösterebilirken, bir kısmı ise sadece ortaya çıkığı ülkenin şartlarından ve özelliklerinden kaynaklanan nedenler olabilmektedir. Terörün sadece ülke içindeki (içsel) nedenlerden kaynaklanmadığı, aynı zamanda ülke dışı (dışsal) destekli nedenlerinin de olduğu bilinmektedir (Kurt, 2009: 10). Bu bağlamda terör; ülke ölçekli, bölgesel veya küresel ölçekteki siyasi, sosyo-kültürel, ekonomik, etnik, dini ve hukuki temelli aksaklıklara dayalı olarak ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca bu nedenlerden farklı olarak ve özellikle siyasi boyutu her ne kadar ön planda olsa bile terörün nedenleri arasında diğer bazı etkenler de bulunmaktadır. Gelir dağılımındaki adaletsizlikler, toplumsal refah düzeyinin düşüklüğü, toplumdaki etnik ve ideolojik ayrılıklar, devletle halk arasındaki uyuşmazlıklar, çıkar çatışmaları, yolsuzluklar, yönetenlere karşı güvensizlikler, yöneticilerin almış oldukları yanlış kararlar, politik anlaşmazlıklar gibi faktörler de terörizmin nedenlerini oluşturabilmektedir (Çitlioğlu, 2006: 313-314, Gabor, 2006: 57-58).

Yerel ekonomik kalkınma ise ulusal çaplı kaynaklardan ziyade, yerel kaynakları hedef alarak harekete geçirmeye çalışan ve söz konusu yerel kaynak üstünlüğünü rekabet avantajına çevirmeye çalışarak kendine has bir kalkınma stratejisiyle ekonomik büyüme faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik politikalar bütünü şeklinde tanımlanmaktadır (Van Boekel ve Van Logtestijn, 2004; 6). Böylece yerel birimlerin veya mekanların içsel potansiyellerinden hareketle buldukları ortamın gelişmesine ve kalkınmasına sundukları katkıların bütünü yerel ekonomik kalkınma olarak adlandırılmaktadır. Diğer bir tanımlamada ise yerel düzeyde kaynakların kullanılmasıyla belirli bir sektörün veya sektörlerin geliştirilmesi için işbirliğine dayalı gerçekleştirilen tüm planlama çabalarıdır. Dünya Bankası tarafından ise; sınırları kesin olarak belirtilmiş bir bölgede yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, yerel ekonomik kapasitenin güçlendirilmesi için kaynakların yönetilmesi, yeni iş imkanlarının oluşturulması, yatırım ortamını iyileştirerek ekonominin canlandırılması, bölgede üretim ve rekabet gücünün artırılması için kamu ve özel sektör aktörlerinin birlikteliğinin sağlandığı katılımcı bir ortamın oluşturulması faaliyetleri olarak tanımlanmaktadır (World Bank, 2006: 1).

Ayrıca yerel ekonomik kalkınma yaklaşımı sayesinde bölgeler ve yöreler, geleneksel kalkınma iktisadının modern, akılcı ve teknolojik bilgiye dayalı ama merkezin ağırlığının olduğu daha pasif rollerinden sıyrılmaktadırlar. Bunun yerine bölgeler, yöreler veya mekanların tarihsel ve kültürel zenginliklerinin farkında olduğu, kendilerine özgü nitelikler taşıyan kimlikleri ile uluslararasılaşmaya çalışan aktif ve katılımcı lokasyonlar haline gelmişlerdir. Local Economic Development Approach (LED Approach) olarak adlandırılan yerel ekonomiye dayalı kalkınma yaklaşımının Uluslararası Çalışma Örgütüne (ILO) göre tanımlanmasında ise yerel kaynakların kamu ve özel sektör bileşenleri arasındaki işbirliğini ve ortak hareketini destekleyecek şekilde gelişme ve kalkınma sürecine dahil edilmesi anlayışı ön plana çıkmaktadır. (Sevinç, 2014: 451).

Özellikle yirminci yüzyılın ortasından itibaren gelişmiş, gelişmekte olan ve azgelişmiş tüm ülkelerin kalkınma sorunlarına karşı kuşatıcı yönlü bir bakış açısı sergilemeleri, ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınmalarını sağlayacak tüm faktörleri etraflıca araştırmalarına neden olmuştur. Diğer taraftan büyüme ve kalkınmanın sağlanmasına yönelik araştırma ve politikalara ek olarak, büyüme ve kalkınmaya engel olabilecek faktörlerin de araştırılarak bu faktörlerin elimine edilmesine yönelik politikaların yürütülmesi de gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda büyüme ve kalkınmaya engel

olabilecek tüm olumsuzlukları bertaraf edici politikaların yürütülmesi özelde kalkınma ve bölgesel/yerel kalkınma politikalarının da oluşturulmasını ve geliştirilmesini sağlamıştır. Ayrıca kalkınma ve özelde yerel kalkınmaya engel olabilecek faktörler araştırılırken bölge içi ve dışı faktörler özellikle ele alınmıştır.

Yerel ekonomik kalkınmanın sağlanmasında birçok değişken bulunmaktadır. Bu değişkenler arasında; yatırımların özendirilmesinden istihdam olanaklarının artırılmasına, sosyo-kültürel faktörlerden siyasal ve çevresel faktörlere kadar birçok değişken bulunmaktadır. Ayrıca terör ve terörist faaliyetlerce ortaya çıkan can ve mal kayıpları ve buna bağlı güvenlik sorunları dolayısıyla da yerel ekonomik kalkınma sekteye uğrayabilmekte veya gerçekleşmemektedir. Terör faaliyetleri öncelikli olarak meydana geldikleri mekânlarda olmak üzere ortaya çıkardıkları can ve mal kayıplarıyla ekonomik kalkınmada beşeri ve fiziki sermaye ile yatırım düzeylerini olumsuz yönde etkilemekte ve ortaya çıkardıkları güvenliksiz yapıyla yatırım seviyelerini azaltmaktadırlar. Daha sonra toplumun tümünde bir korku ve panik havası oluşturarak yatırımların genel düzeyini de etkileyebilmektedirler. Dolayısıyla yerel ekonomik kalkınmanın sağlanması ve ilerletilmesi için gerekli araçların uygulanmasında terör ve terörist faaliyetler önemli bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

İfade edilen önemli olumsuz etkiler dolayısıyla terörün yerel ekonomik kalkınma üzerindeki etkileri dar ve geniş kapsamlı olarak iki grupta incelenebilir. Dar kapsamlı olarak terör olaylarının yerel ekonomilere etkisi terör olaylarından etkilenen can ve mal kayıpları dolayısıyla ortaya çıkabilmektedir. Çünkü terör eylemleri sonucunda insanlar can kayıplarına veya yaralanmalara maruz kalabilmektedirler. Dolayısıyla insanların hayatına mal olan terör eylemleri, insan sermayesinin kaybı veya çalışamayacak duruma gelmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu durum yerel mekânların büyüüp gelişmesinde önemli rol oynayan emek faktörünün etkinliğinin düşmesi veya terör eylemleriyle kendilerine de aynı durumun meydana gelmesinden korkan emek gücünün göç ederek emek faktörünün etkinliğinin daha fazla düşmesi anlamına gelmektedir. Geniş kapsamlı etkiler ise dar kapsamlı etkiler gibi anlık olmayıp, terör eylemlerinin akabinde hemen meydana gelme de daha sonraki süreçte toplulaştırılmış veya genelleştirilmiş bir şekilde ortaya çıkan sonuçları ifade etmektedir. Bu bağlamda dar kapsamlı etkilerde olduğu gibi emek faktörünün can güvenliği endişesi emek faktörünü önemli derecede etkileyebilmektedir. Bununla birlikte hem kendi kem de ailelerinin can güvenliğinden endişe eden emek faktörü bir nevi göçe zorlanarak yerel mekânların en önemli kalkınma gücü olan emek faktörünün azalmasına veya kalifiye emek olarak ifade edilen eğitilmiş emeğin göç etmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla emeğin göçüyle ortaya çıkan emek arzındaki azalmalar yerel mekânlar için kalkınmanın motoru sayılabilen en önemli unsurdan mahrum kalmaya yol açabilmektedir. Ayrıca terör olaylarının yaşanmasıyla ortaya çıkan güvenliksiz ortamlar çeşitli belirsizlikler ve maliyet artışları dolayısıyla özel yatırım düzeyinde mutlak seviyede bir azalma meydana getirmektedir. Özel yatırımların azalması yerel kalkınmanın sağlanmasındaki en önemli araç olan yatırım aracının sadece devlet eliyle yapılması sonucunu doğurmaktadır. Bu durumsa yerel kalkınmanın sağlanmasındaki tamamlayıcı unsur olan kamu ve özel sektör yatırım kararlarının birlikte yürütülmesi anlayışının sekteye uğratılmasıyla kaynakların etkin kullanılmaması sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Diğer taraftan terör ve yerel ekonomik kalkınma ilişkisini ortaya koymaya yönelik çeşitli görüş, yaklaşım veya varsayımın ortaya konulmuş olmasına rağmen ekonomik kalkınma literatüründe ve teorilerinde terör olgusunu büyüme ve kalkınmayla direkt olarak bağdaştıran salt teoriler maalesef bulunmamaktadır. Yine yerel ekonomik kalkınma bağlamında da terörü kalkınmayla direkt olarak ilişkilendiren bir teori veya teorilere yapılan araştırmalar sonucunda rastlanılmamıştır. Bununla birlikte literatürdeki bazı çalışmalardan hareketle; Göreceli Ekonomik Yoksunluk, Yoksullaştıran Modernizasyon, Bulaşma-Yayıma Etkisi, Sosyal Bölünme ve Medeniyetler Çatışması gibi bazı yaklaşımlar terörün sosyo-ekonomik etkilerini ortaya koymada yararlanılan yaklaşımlar kapsamındadır.

Bu bağlamda şiddet, suç, anarşi ve terör olaylarının sebeplerini ortaya koymaya çalışan yaklaşımlardan en önemlilerinin ilki Merton (1949, 1968) tarafından ifade edilen ve **“Göreceli Ekonomik Yoksunluk”** olarak adlandırılan yaklaşımdır. Merton’a göre amaç ve gayelerine ulaşamayan bireyler kendilerini bir memnuniyetsizlik ve hoşnutsuzluk içerisinde bulmaktadırlar. Söz konusu memnuniyetsizlik ve hoşnutsuzluk bireylere yoksunluk hissi vererek bireyleri legal görünümü illegal faaliyetlere doğru güdülemektedir. Bununla birlikte zayıf ekonomik yapı dolayısıyla ortaya çıkan işsizlik ve gelir adaletsizliği otorite eksikliğini de beraberinde getirmektedir. Böylece hoşnutsuzluk hissi ve algısı bir hareket ve eyleme dönüşerek faaliyete geçmektedir.

Terör faaliyetlerini sosyo-ekonomik düzlemde açıklamaya çalışan bir diğer yaklaşım **“Yoksullaştıran Modernizasyon”** olarak adlandırılan ve Olson (1963) tarafından ileri sürülen yaklaşımdır. Bu varsayıma göre klasik iktisadi görüşün ifade ettiği ekonomik büyüme süreciyle birlikte ortaya çıkan ve daha çok yoksulların gelir seviyesini arttırıcı gelir dağılımı iyileşmesinin mutlak anlamda tüm kesimlerin gelirini iyileştirmeyeceğini ve gelir düzeylerini dengeye ulaştırmayacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla geliri iyileşen kesimin, geliri iyileşmeyen veya kötüleşen kesimin yoksullaşması pahasına gelirini yükseltmesinden ötürü yoksullaşan kesimden zenginleşen kesime doğru bir nefret duygusunun ortaya çıkabileceği varsayımıyla şiddetin körüklenebileceği iddiasında bulunmaktadır (Akıncı ve diğ., 2017: 71).

Terör faaliyetlerini sosyo-ekonomik nedenlerle araştıran ve Midlarsky ve diğerleri (1980) tarafından ileri sürülen bir başka yaklaşım ise **“Bulaşma-Yayıma Etkisi”** olarak ifade edilmektedir. Bu yaklaşım terörizm faaliyetlerinin ulusal boyuttan uluslararası boyuta taşınmasıyla esas olarak ekonomik etkilerinin ortaya çıktığını savunmaktadır. Bu görüş özellikle küreselleşmenin ve ekonomik-ticari ilişkiler başta olmak üzere sosyo-kültürel entegrasyonların artmasının istikrarsızlıklar ve şiddete dayalı terör faaliyetlerini besleyerek terörün küresel ölçekli bir sorun olmasında etkili olduğu varsayımına dayanmaktadır. Esas itibarıyla finansal istikrarsızlıklar ve ekonomik dengesizlikler dolayısıyla meydana gelen ekonomik krizler, piyasalarda giderek artan bir şekilde büyüyen tüm ülkeleri etkiler bir hale gelmektedir. Bu

ekonomik örüntünün tüm ülkeleri kapsayacak bir duruma bürünmesinin altında hükümetlerin uyguladıkları popülist veya iktidarlarını sürdürmeye yönelik politikalar yatmaktadır.

Gurr'un (1970) ifade ettiği göreceli ekonomik yoksunluk her ne kadar şiddet ve terörizm hareketlerinin oluşumunda politik ve siyasi faaliyetlerin etkili olacağını ifade etse de, "**Sosyal Bölünme Teorisi**" bu faaliyetlerin temelinde politik ve siyasi iradenin olduğu varsayımına dayanmaktadır. Özellikle sosyo-kültürel tabakalaşmayla ortaya çıkan şiddet hareketlerinin getirdiği kaos ve kargaşa, siyasi partilerin kirli bağlantılarıyla siyasi bir fırsata çevrilmekte ve iktidar olma mücadelesi terörizmle desteklemektedir. Etnik, dini, sosyo-kültürel tabakalaşmanın ve sosyal çeşitlilik kavramının özellikle politik ve siyasi şiddet olaylarına etki derecesinin tahmin edilenden daha fazla olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla sofistike bir yapıya sahip toplumlarda (görece daha homojen bir devlet yapısına sahip toplumlara göre) devlet terörizmi olarak ifade edilen faaliyetlere maruz kalmalarının daha yüksek olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca siyasi anlamda çok partililik veya yasama meclisindeki çok sayıdaki partinin derin sosyal bölünmeleri tetikleyerek devletin kırılmasına, siyasal düzensizliğe, kargaşa ve siyasi aşırılıklarla devletin kırılmasına yol açacağına da işaret etmektedir (Piazza, 2006: 165-171).

Son olarak tüm dünyada büyük bir yankı oluşturan kargaşa, şiddet, terör ve terörizm faaliyetlerinin nedenlerini ekonomik yoksunluk bağlamında açıklayan, fakat ekonomik yoksunluğa toplumsal grupların farklı kimlik yapılarının etkisinin olduğunu ifade eden ve Huntington (1993) tarafından ilk kez dile getirilen yaklaşım "**Medeniyetler Çatışması**" tezidir. Medeniyetler çatışmasının temelinde göreceli ekonomik, siyasal veya ideolojik karşıtlıkların değil, kültürel farklılıklar ve karşıtlıkların yattığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla tezin ifade ettiği kargaşa ve terör olaylarına sebep olan temel faktörün kültürel farklılıklardan kaynaklan toplumlardan birbirlerine karşı üstün gelme mücadelesi olduğu varsayımı yatmaktadır.

3. Terör ve Yerel Ekonomik Kalkınmaya Dayalı Literatür Özeti

Terör olayları, dünya üzerindeki tüm ülkeleri kapsayan ulusal ve uluslararası çok önemli etkileri dolayısıyla giderek üzerinde çalışılan teorik ve uygulamalı olarak araştırılan önemli bir sosyo-ekonomik mesele haline gelmiştir. Bu bağlamda birçok ülkede politika yapıcılar veya planlayıcılar tarafından terörün ulusal, bölgesel ve yerel etkilerini ortaya koymaya yönelik olarak araştırıldığı ve dolayısıyla teröre etki eden faktörleri irdeleyen çeşitli araştırma ve raporlar yürütülmüş ve yürütülmeye devam etmektedir. Diğer taraftan birçok yazar ve araştırmacı da teröre etki eden faktörlerin neler olduğuna yönelik veya terörün etki ettiği faktörlere yönelik çeşitli araştırmalar ve çalışmalar kaleme almıştır.

Literatürde bireysel ülke örneklerinden ziyade, çok ülkeyi kapsayan ülke gruplarına yönelik terörün belirleyicilerini araştıran çalışmalar çoğunluktadır. Tekil ülke örneklerinden ziyade çoğul ülke örneklerini ele alan çalışmaların temel amacı ise aynı olaylar karşısında ülkelerin aynı davranışları sergileyip sergilemediklerinin tespit edilmesi anlayışı yatmaktadır. Ayrıca tek ülkeli çalışmalarda daha fazla ifade edilen makroekonomik faktörlerin teröre olan etkileri, çok ülkeli çalışmalarda özellikle ekonomik ve siyasal ilişkiler boyutuna geçmekte, dolayısıyla çok ülkeli çalışmalar makroekonomik değişkenlerle birlikte siyasi, askeri, çevresel gibi faktörlerin teröre olan etkileri üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda terör ve yerel ekonomik kalkınma ilişkisi bağlamında terörün ekonomik, sosyal ve çevresel belirleyicilere yönelik ele alınan çalışmalar özet halinde Tablo 1.'de sunulmaktadır.

Tablo 1. Terörün Belirleyicilerine Yönelik Literatür Özeti

Terörün Ekonomik Yönlü Belirleyicilerine Yönelik Çalışmalar			
Yazarı ve Yılı	Ülkesi ve Dönemi	Yöntemi	Bulgular ve Sonucu
Tavares (2004)	1427 Farklı Terör Olayı 1987-2001 Dönemi	Yatay Kesit Analizi	Demokratik düzey arttıkça terörist faaliyetlerin çıktı maliyeti azalmakta ve terörizmin büyüme süreci üzerinde ifade edildiği gibi önemli bir etkisinin olmadığını da belirtmiştir.
Blomberg ve Hess (2005)	179 Ülke ve 1968-2003 Dönemi	Yatay Kesin Veri Analizi	Ekonomik gelişmeyle özellikle yüksek gelirli ülkelerdeki uluslararası terörizm olaylarının birbiriyle ilişkilendirilebileceğini ve düşük gelirli ülkeler göz önüne alındığında ise ekonomik ilerlemenin uluslararası terörizmle olumsuz yönde ilişkili olduğunu vurgulamaktadır
Piazza (2006)	96 Ülke ve 1986-2002 Dönemi	Çoklu Regresyon Analizleri	Nüfus, etnik ve dinsel çeşitlilik, artan devlet baskısı ve partililik faaliyetleri terörizmin en önemli belirleyicileridir.
Mirza ve Verdier (2008)	112 Ülke ve 1957-1997 Dönemi	Panel Veri Analizi	Ticari açıklık ile ulus ötesi terörizm arasında iki yönlü bir ilişkinin olduğunu ve beklenildiği gibi ulus ötesi terörizmin ikili ticaret akışlarını olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur.
Dreher ve Fischer (2010)	109 Ülke ve 1976-2000 Dönemi	Panel Veri Analizi	Ademi merkeziyetçiliğin uluslararası terörü azalttığını ortaya koymakta ve merkezi olmayan devlet harcamalarının kamu güvenliğinde etkin ve yararlı olabileceğini göstermektedir.
Benmelech ve diğ. (2010)	İsrail Bölgeleri ve 2002-2006 Dönemi	Panel Veri Analizi	Yüksek seviyede işsizliğin, terör örgütlerinin daha eğitimli, olgun ve deneyimli intihar teröristleri istihdam etmesine olanak tanıdığı ve bu sayede daha önemli olan İsrail hedeflerine saldırdıklarını belirtmektedir
Freytag ve diğ. (2011)	110 Ülke ve 1971-2007 Dönemi	Panel Eşik Değer Analizi	Tüketim düzeyi, ticari açıklık, yatırım düzeyi ile terörist faaliyetler arasında negatif bir ilişki ve belirli bir eşik değere kadar kişi başı gelir ve ekonomik büyümeyle terörist faaliyetler arasında pozitif yönlü bir ilişki saptanmıştır

Meierrieks ve Gries (2012)	18 Latin Amerika Ülkesi ve 1970-2007 Dönemi	Panel Veriye Dayalı Negatif Binominal Regresyon	Nüfus, siyasi istikrarsızlık, askeri harcamalar, soğuk savaş dönemi dinamikleri, düşük sosyo-ekonomik gelişme, ekonomik entegrasyon ve siyasi şeffaflıkla terörizm arasında bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.
Gries ve Meierrieks (2013)	146 Ülke ve 1972-2006 Dönemi	Panel Veri Analizi	Bankacılık krizlerinin terörizm artmasına yol açtığı ve bu etkinin yalnızca daha az gelişmiş ekonomilerde geçerli olduğunu ifade etmektedir.
Shahbaz (2013)	Pakistan ve 1971-2010 Dönemi	Zaman Serisi ARDL Modeli	Enflasyon, ekonomik büyüme ve terörizm arasında bir ilişkinin varlığı ve enflasyon ve terörizm arasında iki yönlü bir nedensel ilişkinin olduğu da belirtilmiştir
Akhmad ve diğ., (2014)	6 Güney Asya Ülkesi ve 1980-2011 Dönemi	Panel Veri Analizi	Terör olayları ile kişi başı gelirler arasında ters yönlü bir ilişki ve nüfus, işsizlik, enflasyon, yoksulluk, gelir eşitsizliği ve siyasi istikrarsızlık arasında ise pozitif yönlü bir ilişkiyi tespit edilmiştir.
Li ve Schaub (2015)	112 Ülke ve 1975-1997 Dönemi	Yatay Kesit Veri Analizi	Bir ülkenin dış ticareti, doğrudan yabancı yatırımları ve portföy yatırımları gibi faktörlerin uluslararası terörist olaylarına etkisinin olmadığını ortaya koymaktadır.
Ezcurra ve Palacios (2016)	48 Ülke ve 1990-2010 Dönemi	Panel Veri Analizi	Bölgeler arası gelir eşitsizliklerine sebep olan kişi başı gelir hariç olmak üzere; ticari açıklık, nüfus ve iç karışıklıklar gibi faktörlerin iç terör olaylarının yaşanmasında da önemli etken olduğunu ortaya koymaktadır.
Bagchi ve Paul (2018)	23 Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkesi ve 1998-2012 Dönemi	Negatif Binom Regresyon	Yurtiçi terörizmin basın özgürlüğü, dinsel ve dilsel ayrıştırma ile pozitif bir ilişkisinin olduğunu, uluslararası terörizmin ise demokrasinin kalitesi ile pozitif, siyasi istikrarla negatif bir ilişkisinin olduğunu ortaya koymaktadır
Ullah ve diğ., (2018)	Pakistan ve 1981-2016 Dönemi	Zaman Serisi Analizi	Hindistan'daki terörist faaliyetlerle birlikte Pakistan'daki işsizlik olgusunun da Pakistan'da meydana gelen terör olayları üzerinde önemli derecede etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır
Nurunnabi ve Sghaier (2018)	Tunus ve 1979-2015 Dönemi	Otoregresif Sınır Testi Yaklaşımı	İşsizlik oranının, siyasi istikrarsızlığın, kayıt dışı sektörün ve liseye kayıt oranlarının terörizmi pozitif yönlü olarak önemli derecede etkileyen değişkenler olduğunu ortaya koymuştur. Kişi başı gayri safi yurtiçi hasıla ve doğrudan yabancı yatırımların terörizm üzerinde negatif yönlü bir etkiye sahip olduğunu da belirtmiştir.
Krieger ve Meierrieks (2019)	113 Ülke ve 1984-2012 Dönemi	Panel Veriye Dayalı Negatif Binominal Regresyon	Ülkeler arasındaki daha yüksek gelir eşitsizliği daha fazla iç terör olayının belirleyicisidir ve yolsuzluk, hukukun üstünlüğü ve insan haklarının azalmasının gelir eşitsizliklerini artırarak terörizme yol açmaktadır
Ukwueze ve diğ. (2019)	Nijerya ve 1980-2016 Dönemi	Zaman Serisi ARDL Modeli	Terörizme etki eden faktörler arasında yoksulluk, işsizlik ve eşitsizlik değişkenleri gelmektedir. Ayrıca nedensellik ilişkisine dayalı analiz sonuçlarında da terörizmle kişi başı gelir ile okuryazarlık oranları arasında çift yönlü bir nedensel ilişkiye de rastlanılmıştır.
Terörün Sosyal Yönlü Belirleyicilerine Yönelik Çalışmalar			
Yazarı ve Yılı	Ülkesi ve Dönemi	Yöntemi	Bulgular ve Sonucu
Hamilton ve Hamilton (1983)	16 Gelişmiş Ülke ve 1968-1978 Dönemi	Stokastik Model	Terörizm eylemlerinin genellikle daha az demokratik, daha fakir ve daha az eğitim seviyesine sahip toplumlarda daha kolay olduğunu ortaya koymaktadır.
Feldmann ve Perala (2004)	17 Latin Amerika Ülkesi ve 1980-1995 Dönemi	Yatay Kesit Analizi	Hükümet dışı terörizmin nedenlerinden birinin, orta dereceli olarak nitelendirilen zayıf kurumsallaşmış rejimler, siyasi ve medeni özgürlüklerin kısıtlanması, zayıf bir hukuk devleti yapısı ve insan hakları ihmallere artması gibi faktörlerin de hükümet dışı terörizmin belirleyicileri arasında olduğunu belirtmektedir.
Goldstein (2005)	169 Ülke ve 2003 Yılı	Yatay Kesit Analizi	Siyasi özgürlük, nüfusun parçalanması ve coğrafyanın terörizmin güçlü belirleyicileri olduğu ve kişi başı gelirin terörizm ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkisi olmadığını vurgulamaktadır.
Burgoon (2006)	113 Ülke ve 1960-1998 Dönemi	Binom Regresyon	Kişi başı gelir düzeyi, ticari açıklık, nüfus, eğitim ve demokrasi değişkenleri teröre etki eden ve terörle pozitif ve anlamlı bir ilişki içerisindedir.
Campos ve Gassebner (2009)	130 Ülke ve 1968-2003 Dönemi	Panel Veri Analizi	İç istikrarsızlığın uluslararası terörizmi net bir şekilde arttırdığını ifade etmektedir.
Krieger ve Meierrieks (2010)	15 Batı Avrupa Ülkesi ve 1980-2003	Binom Regresyon	Sağlık, işsizlik yardımları ve aktif işgücü piyasası programları gibi belirli alanlardaki yüksek sosyal harcamalarının yerel alandaki terörizm olaylarında kayda değer bir düşüşe yol açtığını ve birbiriyle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.
Berrebi ve Ostwald (2011)	167 Ülke ve 1970-2007 Dönemi	Panel Veri Analizi	Felakete ilgili ölümleri müteakip terör olayları ve ölümleri üzerinde güçlü bir pozitif etkinin olduğunu ayrıca bu etkilerin felaket tipi ve kişi başına düşen gelire göre de değiştiğini ifade etmişlerdir
Gassabner ve Luechinger (2011)	Tüm Ülkeleri Kapsamakta	Ekstrem Sınır Testi Analizi (EBA)	Demokrasi derecesi ile terörist faaliyetleri arasında güçlü bir ilişkinin olmadığı, kişi başı GSYİH ile ölçülen ekonomik gelişmenin terör olayları için önemli olmadığı, güçlü ve tarafsız bir adli sistemin düşük terör seviyelerine neden olduğu belirtilmiştir.
Caruso ve Gavrilova (2012)	Filistin 1997-2007 Dönemi	Negatif Binom Regresyon	Genç işsizliğin büyüme hızı ile mağdurların sayısının gösterdiği vahşet ve şiddet olayları arasında pozitif bir ilişki olduğu, ayrıca tarım sektöründeki katma değer ile her iki şiddet ölçüsü arasında negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Yine istihdamın tarımdaki payı ile şiddet arasında pozitif bir ilişki olduğu, imalat katma değeri ile

			olayların acımazlığı arasında negatif bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur.
Khan (2012)	Pakistan ve 1972-2008 Dönemi	Zaman Serisi Analizi	Ekonomik koşulların uzun vadede terörün itici güçleri arasında olmadığını, eğitimin ise terörle pozitif ilişkisi olduğunu ve terör örgütlerinin daha yüksek eğitimli insanları daha fazla talep ettiğini de belirtmiştir. Ayrıca terörizm ile siyasi baskı arasında ise uzun dönemde doğrusal olmayan bir ilişkinin olduğunu ifade etmektedir.
Choi ve Luo (2013)	152 Ülke ve 1968-2004 Dönemi	Panel Veriye Dayalı Negatif Binominal Regresyon	Ekonomik yaptırımların uluslararası terörizmin önemli, fakat ihmal edilebilir bir nedeni olduğunu göstermiştir
İsmail ve Amjad (2014)	Pakistan ve 1972-2011 Dönemi	Zaman Serisine Dayalı ECM ve Nedensellik Analizi	Kısa dönemli olarak terörün belirleyicileri arasında enflasyon, baskılar, kişi başı gelir ve yoksulluk değişkenleri önemliken; gelir eşitsizliği, eğitim ve işsizlik önemsiz değişkenler olmaktadır. Uzun dönemde ise terörün belirleyicileri arasında eğitim, kişi başı gelir, yoksulluk ve enflasyon değişkenleri önemliken; baskılar, gelir eşitsizliği ve işsizlik önemsiz değişkenler arasında yer almaktadır
Kis-Katos ve diğ. (2014)	160 Ülke ve 1970-2008 Dönemi	Panel Veri Analizi	Sol tendanslı terör olaylarının belirleyicileri arasında gelir eşitsizliği ve ayrımcılık faaliyetleri, sağ tendanslı terör örgütü olaylarında ise ekonomik büyüme, demokrasi ve iç çatışma faaliyetleri bulunmaktadır.
Bove ve Böhmelt (2015)	145 Ülke ve 1970-2000 Dönemi	Panel Veriye Dayalı Mekansal Gecikme Modeli	Terörist eğilimli devletlerden olan göçmenlerin başka bir ülkeye geçmeleri halinde terörizme neden olabildiklerini ortaya koymuştur.
Syed ve diğ. (2015)	Pakistan ve 1980-2010 Dönemi	Zaman Serisine Dayalı Sabit Etkili Negatif Binominal Regresyon	Gelir eşitsizlikleri, refah harcamaları, eğitim harcamaları, hukuk ve kalkınma harcamaları, Afganistan'a komşuluk, kentsel nüfus ve ABD yardımları ile terörizm arasında pozitif yönlü ilişkiler tespit etmiştir
Bakker ve diğ., (2016)	152 Ülke ve 1971-2007 Dönemi	Panel Veri Analizi	Siyasi olarak özellikle hükümetlerin baskıcı politikalarının ve zorlamalara dayalı bürokratik yapının terör eylem ve saldırılarını teşvik edici bir özellik yansıttığını ve ayrıca ekonomik değişkenler, toplumun yapısal özellikleri, yaşam kalitesi ve nüfusun büyüklüğünün de terör olaylarıyla ilişkili olduğunu ifade etmektedir.
Ghatak (2016)	172 Ülke ve 1970-2007 Dönemi	Panel Veri Analizi	Azınlık gruplara karşı ayrımcılık yapan ülkelerin ekonomik ve politik sistemlerinde bir açıklık oluştuğunda yerel terörist saldırılarına maruz kalma ihtimalinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.
Dreher ve diğ. (2017)	183 Ülke ve 30 OECD Ülkesi	Panel Veri Analizi	Terörün, Müslüman nüfusun yoğun olduğu ülkelerden ya da terör olaylarının fazla olduğu ülkelere gelen göçmenlerle ilişkisine dair kanıtların zayıf ve etkisiz olduğu belirtilmiştir.
Ahmed ve diğ. (2018)	Pakistan	Anket Verilerine Dayalı Tanımlayıcı İstatistik	Gençlerin terörizmin yerel tetikleyicileriyle ilgilendiğini, dahası federal yollardan yönetilen kabile bölgelerinde (FATA), anketi yanıtlayanların terörizmden doğrudan etkilendikleri gösterdiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcıların yoksulluk, sosyal adaletsizlik, işsizlik ve dini ideoloji faktörlerine eşit ağırlık verdiklerini belirterek terörizmin en önemli nedenleri arasında bu faktörleri ifade etmektedir.
Coccia (2018)	48 Ülke ve 1970-2014 Dönemi	Tanımlayıcı İstatistik	Yüksek nüfus artışının terörün kaynağı olduğu ve terörizmin düşük sosyoekonomik gelişme ile birlikte nüfus artış hızının yüksek olduğu belirli bölgelerde büyüdüğünü belirtmektedir.
Okafor ve Piesse (2018)	38 Ülke ve 2005-2015 Dönemi	Panel Veri Analizi	Kırılgan devlet, mülteci sayısı ve genç işsizliğin terörizm üzerinde pozitif ve olumlu etkileri olduğunu, askeri harcamaların pozitif etkileri varken, yönetim ve dış yardımın negatif ve önemsiz etkilerini ifade etmektedir.
Danzell ve diğ. (2019)	116 Ülke ve 1970-2012 Dönemi	Negatif Binominal Regresyon	İleri derece etnik kutuplaşma ve ekonomik kırılganlıklara sahip ülkelerde terör olayları ve terörizmin ortaya çıkmasının daha muhtemel olduğunu belirtmiştir.
Terörün Belirleyicilerine Yönelik Türkiye'ye Dayalı Çalışmalar			
Yazarı ve Yılı	Ülkesi ve Dönemi	Yöntemi	Bulgular ve Sonucu
Köseli (2006)	Türkiye ve 2002 Dönemi	Yatay Kesit Veri Analizi	Terör olaylarına etki eden faktörler arasında; demografik göstergeler anlamında kentleşme ve nüfus, altyapı göstergeleri anlamında asfalt yollar, ekonomik göstergeler anlamında kişi başı gelir ve banka mevduatı değişkenlerinin anlamlı ve önemli olduğu belirlenmiştir.
Feridun ve Sezgin (2008)	Türkiye Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki 11 İl	Logit Regresyon Analizi	GSYH'nin ifade edilen 11 il için terörizmi açıklamada etken bir rolü olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca GSYH'nin bileşenleri olan tarım ve kamu harcamaları bileşenlerinin terörizmi açıklamada ticaret, inşaat, imalat ve ulaşım bileşenlerinden daha önemli bileşenler olduğunu da belirtmektedir.
Akyüz ve Armstrong (2011)	Türkiye 81 İl ve 2005-2007 Dönemi	Binom Regresyon Analizi	Yoksulluk, hareketlilik ve heterojenliğin terörizmle istatistiksel olarak anlamlı bir pozitif ilişkiye sahip olma eğiliminde olduğunu ve Türkiye'de daha fazla yoksulluk, daha yüksek nüfus hareketliliği oranları ve daha fazla etnik heterojenliğin olduğu illerin daha fazla terörist faaliyete maruz kalma eğiliminde olduğunu da belirtmektedir.
Yıldırım ve Öcal (2013)	Türkiye 81 İl ve 1990-2006 Dönemi	Coğrafi Ağırlıklı Regresyon (GWR)	Gelir ve okullaşma oranındaki artışın il ortalaması terör düzeyini azaltma eğiliminde olduğu, işsizlik oranındaki artışın ise terör düzeyini artırdığını belirtmişlerdir. Ayrıca GWR analiz sonuçları kişi başı gelir ve eğitimdeki il bazlı etkilerin, batı illerine kıyasla doğu ve güneydoğu illerinde daha belirgin olduğunu da ortaya koymuştur.

Güre ve Elveren (2014)	Türkiye ve 1973-2006 Dönemi	VAR Analizi	Ekonomik yoksunluğun en temel bir göstergesi olan gelir eşitsizliğinin, Türkiye'deki ayrılıkçı terörizmin tırmanmasının temel bir nedeni olmadığını ortaya koymaktadır
Akıncı ve diğ. (2017)	Türkiye 81 İl ve 2014 Dönemi	Coğrafi Ağırlıklı Regresyon (GWR)	Gelir, enflasyon, yoksulluk, eşitsizlik, demokrasi, etnik ayrımcılık, ticaret, suç oranı, yerleşik istikrarsızlığı ve coğrafi faktörlerin Türkiye'de terörizm üzerinde pozitif yönlü bir etkiye sahip olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca eğitim, tüketim, umut, mutluluk ve askeri müdahale düzeyinin terörizm üzerinde negatif yönlü bir etkiye sahip olduğu da ortaya koymaktadır.

Terörün ve yerel ekonomik kalkınmanın belirleyicileri bağlamında ortaya konan geçmiş çalışmalara dayalı literatür özeti bulguları sonucunda, teröre etki eden çeşitli faktörler olmakla birlikte bu faktörlerin birçoğu yerel ekonomik kalkınmanın sağlanmasında rolü olan önemli değişkenlerdir. Ayrıca analizi yapılan çalışmaların çoğunluğu terörü sosyal, politik, kültürel, ekonomik ve az da olsa çevresel belirleyiciler bağlamında irdelemiş olup, genel eğilimin ise sosyo-ekonomik ve politik belirleyiciler olduğu açık bir şekilde görülebilmektedir. Yine uluslararası literatürdeki çalışmaların çoğunluğu çok ülkeli analizler üzerine yoğunlaşmış ve tek ülkeli örnekler ise ülkelerin belirli bölgelerini hedef alan çalışmalar olmuştur. Türkiye üzerine yapılan çalışmalar ise çoğunlukla il bazlı ve belirli zaman periyotlarını baz alan çalışmalardan oluşmaktadır.

4. Uygulamaya Dayalı Veri Seti ve Ekonometrik Metodoloji

Türkiye'de Düzey-2 kapsamında 26 alt bölgede meydana gelen terör olaylarının belirleyicilerinin neler olduğuna yönelik bu kısımda ilk olarak uygulamaya yönelik kullanılan verilerin oluşturduğu veri setinden söz edilecek ve değişkenlere ait özellikler verilecektir. Bu bağlamda panel veri sistemini oluşturan veriler Global Terrorism Database (GTD) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) bölgesel istatistikler veri tabanının olduğu resmi internet sitelerinden elde edilerek tasnif edilmiş ve analiz için gerekli uygun hale getirilmiştir. Analizlerde kullanılacak değişkenlere ait temel bilgiler Tablo 2.'de özetlenmektedir.

Tablo 2. Değişkenler İle İlgili Temel Bilgiler

Veri Tanımı	Kısaltma	Veri Kapsamı	Birim	Yıl	Kaynak
Bağımlı Değişken					
Terörizm Düzeyi	Terör	İlgili Bölgede Gerçekleşen Terör Olayı Sayıları	Sayı	2007-2017	GTD
Bağımsız Değişkenler: Makroekonomik Belirleyiciler					
Kişi Başına Gelir Düzeyi	Gelir (-)	İlgili Bölgelerde Kişi Başına Düşen Gelir Düzeyi	Bin Dolar	2007-2017	TUİK
İşsizlik Oranı	İşsizlik (+)	İlgili Bölgelerde 15 Yaş ve Üzeri Kişilerin İşsizlik Düzeyi	Oran	2007-2017	TUİK
Enflasyon Oranı	Enflasyon (+)	İlgili Bölgelerde TÜFE ile Ölçülen Enflasyon Oranları	Oran	2007-2017	TUİK
Yoksulluk Düzeyi	Yoksulluk (+)	İlgili Bölgelerdeki Yoksulluk Oranları	Oran	2007-2017	TUİK
Kamu Yatırımları	Yatırım (-)	İlgili Bölgelerdeki Toplam Kamu Yatırımlarının İlgili Bölgenin Nüfusuna Oranı	Oran	2007-2017	TUİK
Net Dış Ticaret	Ticaret (-)	İlgili Bölgelerdeki İhracat ile İthalat Arasındaki Farkın İlgili Bölgenin Nüfusuna Oranı	Oran	2007-2017	TUİK
Tüketim Düzeyi	Tüketim (-)	İlgili Bölgelerdeki Toplam Tüketim İçerisinde Gıda Maddelerinin Oranı	Oran	2007-2017	TUİK
Tarımsal Üretim	Tarım (-)	İlgili Bölgelerdeki Tarımsal Üretim Değerinin İlgili Bölgenin Nüfusuna Oranı	Oran	2007-2017	TUİK
Turizm	Turizm (-)	İlgili Bölgeleri Ziyaret Eden Turist Sayılarının İlgili Bölgenin Nüfusuna Oranı	Oran	2007-2017	TUİK
Elektrik Tüketimi	Elektrik (-)	İlgili Bölgelerde Harcanan Elektrik Miktarının İlgili Bölgenin Nüfusuna Oranı	Oran	2007-2017	TUİK
Bağımsız Değişkenler: Sosyal Belirleyiciler					
Nüfus Düzeyi	Nüfus (+)	İlgili Bölgelerin Toplam Nüfusu	Sayı	2007-2017	TUİK
Suç Seviyesi	Suç (+)	İlgili Bölgelerde Cezaevine Giren Toplam Hükümlü Sayıları	Sayı	2007-2017	TUİK
Beşeri Sermaye	Eğitim (+/-)	İlgili Bölgelerde Üniversite Mezunu Toplam Kişi Sayıları	Sayı	2007-2017	TUİK
Demokratikleşme Eğilimi	Demokrasi (-)	İlgili Bölgelerde Milletvekili Seçimlerinin Yapıldığı Yıllar İçin 1 Yapılmadığı Yıllar İçin 0 Değerlerini Alan Değişken	Kukla Değişken	2007, 2015, 2017	TUİK
Sağlık	Sağlık (-)	İlgili Bölgelerde Hastanelerdeki Toplam Yatak Sayıları	Sayı	2007-2017	TUİK
Net Göç Hızı	Göç (+)	İlgili Bölgelerdeki Mevcut Dönemle Bir Önceki Dönem Arasındaki Nüfusun Farkı	Sayı	2007-2017	TUİK
Bağımsız Değişkenler: Çevresel Belirleyiciler					
Yol Uzunluğu	Yol (-)	İlgili Bölgelerdeki Karayolu Uzunlukları	KM	2007-2017	TUİK

Jeopolitik Konum	Coğrafya (+)	İlgili Bölgelede Ortadoğu'ya Komşu Olma Durumuna Göre; Komşu Olanlar İçin 1 Olmayanlar İçin 0	Kukla Değişken	2007-2017
Kıyı Bölge	Kıyı (-)	İlgili Bölgelede Denize Yakın Olma Durumu; Deniz Kıyısına Komşu Olan Bölgelede İçin 1 Olmayanlar İçin 0	Kukla Değişken	2007-2017

Tablo 2.'de ifade edilen değişkenlere ait kısaltma sütununda verilen işaretler değişkenlerin bağımlı değişken olan terörizm değişkeniyle olması beklenen ilişki yönünü ifade etmektedir. Buna göre;

- Öncelikli olarak teröre etki ettiği düşünölen makroekonomik değişkenlerin tümünün temelinde “Göreceli Ekonomik Yoksunluk” teorisinin yattığını ifade etmek gerekir. Çünkü ekonomik anlamda güçlenen veya refah seviyesini arttıran bireylerin yoksullaşmaktan korkmaları ve ekonomik durumlarının kötüleşebileceği endişesi ile şiddet ve terör eylemlerinden kaçındıkları veya bunlara herhangi bir destek vermekten geri durdukları ifade edilmektedir. Diğer taraftan teröre etki edebileceği düşünölen sosyal ve çevresel değişkenlerin temelinde ise “Bulaşma ve Yayılma Etkileri” teorisinin olabileceğini ifade etmek gereklidir.
- Bir bölgede kişi başı gelirlerin artması terör düzeyinin azalması anlamına gelebilmektedir. Çalışmada kişi başı gelirin kullanılması, öncelikli olarak bir ekonomideki yaşam düzeyinin temel göstergesi olduğu dolayısıyla şiddet ve terör olaylarına destek vermemektedirler. Gelir düzeyinin terörün en önemli sebepleri arasında gösterilmesi Merton (1949, 1968) tarafından ifade edilen “Göreceli Ekonomik Yoksunluk” teorisinin vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte Blomber ve diğer. (2004), Campos ve Gassebner (2008) ve İsmail ve Amjad (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışmalar da gelir düzeyi ve terörizm ilişkisini ortaya koymaktadır.
- Bir bölgede işsizliğin artması terör düzeyinin artması anlamına gelebilmektedir. Çünkü bireylerin işini kaybetmesi mevcut ekonomik durumlarının kötüye gitmesi ve gelirlerinin azalması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Merton (1949, 1968) tarafından ifade edilen “Göreceli Ekonomik Yoksunluk” teorisi kapsamında işsizliğin artması gelir azalışı şeklinde olmaktadır. Literatürde de Hudson ve diğer., (2002) ve Goldstein (2006) gibi çalışmalarda bu ilişki net bir şekilde verilmektedir.
- Bir bölgede enflasyon oranının artması terör düzeyinin artması anlamına gelebilmektedir. Artan enflasyon düzeyleri kişilerin alım güçlerinin, dolayısıyla reel gelirlerinin azalması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Merton (1949, 1968) tarafından ifade edilen “Göreceli Ekonomik Yoksunluk” teorisi kapsamında enflasyonun artması gelir azalışı şeklinde olmaktadır. Literatürde de Piazza (2006) ve Caruso ve Schneider (2011) gibi çalışmalarda söz konusu ilişki ifade edilmektedir.
- Bir bölgede yoksulluk düzeyinin artması terör düzeyinin artması anlamına gelebilmektedir. Dolayısıyla Olson (1963) tarafından ifade edilen “Yoksullaştıran Modernizasyon” teorisinde ifade edildiği gibi yoksullaşmanın artarak gelir adaletsizliklerinin ortaya çıkması, terör olayları ve terörizmi tetikleyen en önemli sebepler arasında gösterilmektedir. Çalışmada Düzey-1 seviyesindeki yoksulluk verileri illerin kişi başı gelirleriyle orantılı olarak Düzey-2 seviyesine dönüştürölmüştür. Literatürde de Gurr (1970) ve Krieger ve Meierrieks (2011) gibi yazarlar bu ilişkiyi ortaya koymaktadırlar.
- Bir bölgede kamu yatırımlarının artması terör düzeyinin azalması anlamına gelebilmektedir. Artan kamu yatırımları sosyo-ekonomik altyapının kuvvetlenmesi dolayısıyla bireylerin devlete karşı aidiyet duygularının artmasına ve terör faaliyetlerine karşı uzak durmalarına yöneltebilmektedir. Dolayısıyla bu durum da “Göreceli Ekonomik Yoksunluk Teorisi” ile ifade edilebilmektedir.
- Bir bölgede ihracat ile ithalat arasındaki farkı ifade eden net dış ticaret hacminin artması terör düzeyinin azalması anlamına gelebilmektedir. Dolayısıyla kişilerin dış ticaret ekseninde elde ettikleri gelir artışları şiddet ve terör olaylarına katılımlarını azaltabilmektedir. Li ve Schaub (2004) ve Ezcurra ve Palacios (2016) gibi çalışmalarda da net bir şekilde ifade edilmektedir.
- Bir bölgede tüketim düzeyinin artması terör düzeyinin azalması anlamına gelebilmektedir. Tüketim artışı dolayısıyla ortaya çıkan gelir artışları kişilerin terör olaylarına etkilerini azaltmaktadır. Merton (1949, 1968) tarafından ifade edilen “Göreceli Ekonomik Yoksunluk” teorisi kapsamında da tüketim düzeyinin artması gelir azalışı şeklinde olmakta ve terör düzeyi azalabilmektedir.
- Bir bölgede tarımsal üretimin artması terör düzeyinin azalması anlamına gelebilmektedir. Tarımsal üretim düşük ve orta gelişme düzeyine sahip mekânların en temel ekonomik özelliği olduğu için tarımsal üretimdeki artışlar gelir artışlarıyla eşdeğer olabilmektedir. Bu bağlamda artan gelir artışları terör olaylarını engelleyebilir olduğu için tarımsal üretim artışları terörizmi azaltabilmektedir.
- Bir bölgede elektrik kullanımının artması (hane halkı veya sanayi tüketimi olmak üzere) terör düzeyinin azalması anlamına gelebilmektedir. Artan elektrik tüketimi hane halkında refah artışları, sanayide ise üretim artışları dolayısıyla refah artışları anlamına gelebilmektedir. Dolayısıyla Merton (1949, 1968) tarafından ifade edilen “Göreceli Ekonomik Yoksunluk” teorisi kapsamında elektrik tüketiminin artması terör olaylarının azalması şeklinde ifade edilebilmektedir.
- Bir bölgede turizm faaliyetlerinin artması terör düzeyinin azalması anlamına gelebilmektedir. Turizm hem sağladığı gelir artışları dolayısıyla göreceli ekonomik yoksunluk teorisi kapsamında, hem de oluşturduğu sosyo-kültürel etkiler dolayısıyla terörün azalmasına etkide bulunabilmektedir.

- Bir bölgede nüfusun artması terör düzeyinin artması anlamına gelebilmektedir. Özellikle nüfusun artması terör örgütlerini daha kolay elaman bulmaya yöneltebilmektedir. Ayrıca nüfusun yoğun ve kalabalık olduğu yerlerde terör örgütlerinin eylem yapma ihtimali daha fazla zarar verebileceği dolayısıyla artabilmektedir. Bu durum literatürde Piazza (2006) ve Akhmad ve diğ. (2014) gibi çalışmalarda da net bir şekilde ortaya konulmaktadır.
- Bir bölgede suç düzeyinin artması terör düzeyinin artması anlamına gelebilmektedir. Bu sebeple yoğun suç ve şiddet eylemlerinin olduğu mekânlar terör örgütlerinin elaman temin ettikleri en kolay yerler olabilmektedir. Esas itibarıyla Midlarsky ve diğ. (1980) tarafından ileri sürülen “Bulaşma ve Yayılma Etkileri” yaklaşımı suçun teröre etkisini teorik düzeyde net olarak açıklayabilmektedir.
- Bir bölgede eğitim seviyesinin artması ve/veya azalması terör düzeyinin artması anlamına gelebilmektedir. Eğitim faktörünün terör üzerindeki artış veya azalış etkisinin net olmaması, bazı durumlarda düşük eğitim düzeyi terör ve terörizmin sebebi sayılmaktayken, bazı durumlarda da yüksek eğitim düzeyinin terörizme etki etmesi dolayısıyladır. Bu durum literatürde de Krueger ve Meleckova (2003), Tavares (2004), Testas (2004) ve Krueger ve Laitin (2008) gibi yazarlar tarafından ifade edilmektedir.
- Bir bölgede demokrasi düzeyinin artması terör düzeyinin azalması anlamına gelebilmektedir. Bu durum “Sosyal Bölünme Teorisinde” ifade edildiği üzere sosyal dengesizlikler politik istikrarsızlıklar haline dönüşerek toplumda terörizme neden olacağı varsayımıyla ifade edilmektedir. Ayrıca literatürde de Piazza (2006), Krueger ve Laitin (2008) ve Kis-Katos ve diğ. (2011) tarafından yapılan çalışmalarda bu durum net bir şekilde ifade edilmektedir.
- Bir bölgede sağlık düzeyinin artması terör düzeyinin azalması anlamına gelebilmektedir. Bu durum sağlık altyapısındaki iyileşmeyle birlikte ortaya çıkan gelişmelerin hayat standardına ve refah düzeylerine etkisi olarak değerlendirilebilmekte, dolayısıyla refah artışları terör olaylarını azaltabilmektedir.
- Bir bölgede göç hızının artması terör düzeyinin artması anlamına gelebilmektedir. Çünkü göç olgusu sosyo-ekonomik öncelikleri olan bir durumdur. Dolayısıyla refah ve hayat standardı göçün belirleyicisidir. Böylece artan göç artan terörü ifade edebilmektedir.
- Bir bölgede yol uzunluklarının artması terör düzeyinin azalması anlamına gelmektedir. Bu durum altyapı olanaklarının iyileşmesi dolayısıyla sağladığı refah artışları bağlamında açıklanabilmektedir.
- Bir bölgede jeopolitik riskler dolayısıyla terör olayları etkilenebilmektedir. Özellikle yoğun terör olaylarının yaşandığı mekânlara komşu olan mekânlarda terör tehdidiyle karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu bağlamda Jeopolitik konumun terörizme etkisini ortaya koyan Ullah ve diğ., (2018) gibi çalışmalar terör olaylarına yakın yerlere komşuluğun üzerine yoğunlaşmakta ve bu komşuluğun terörün bir sebebi olduğunu ifade etmektedirler.
- Bir bölgede denize yakın olmanın, yani kıyı bölgelere komşuluğun, teröre etkisinin negatif yönde olacağı ifade edilebilmektedir. Bu durum denize ulaşımın olduğu mekânlarda aktif ticari faaliyetler oluşturabileceği dolayısıyla bireylerin refah seviyelerini arttırabileceği düşüncesiyledir.

Çalışmanın uygulamasında kullanılan temel yöntem panel veriye dayalı olarak terörizmin makroekonomik, sosyal ve çevresel belirleyicilerini 2007-2017 dönemi itibarıyla Türkiye ekonomisinde Düzey-2 kapsamındaki 26 alt bölge bazında ekonometrik analizlere tabi tutmaktır. Dolayısıyla panel veri tekniği kullanılarak literatürden yararlanarak belirlenen bağımsız değişkenlerin bölgelerde meydana gelen terör olayları üzerinde ne derece etkilerinin olduğu saptanmaktadır. Analizlerde panel birim kök, panel eş-bütünleşme testleri, model tahminleri, nedensellik testi ve son olarak coğrafi ağırlıklı regresyon analizleri yapılmıştır.

Bu bağlamda 26 alt-bölge itibarıyla terörizmin makroekonomik, sosyal ve çevresel belirleyicilerinin saptanabilmesi amacıyla (1) numaralı regresyon denklemi terörizmin makroekonomik belirleyicilerinin tahmin edilmesi üzerine kuruludur. (2) numaralı regresyon denklemi terörizmin sosyal belirleyicilerin tahmin edilmesine yönelik kurulmaktadır, (3) numaralı regresyon denklemi ise terörizmin çevresel belirleyicilerin tahmin edilmesine yönelik olarak kurulmaktadır.

$$\begin{aligned} Terör_{it} = & \alpha_0 + \alpha_1 Gelir_{it} W_{it} + \alpha_2 Elektrik_{it} W_{it} + \alpha_3 Turizm_{it} W_{it} + \alpha_4 İşsizlik_{it} W_{it} \\ & + \alpha_5 Enflasyon_{it} W_{it} + \alpha_6 Yoksulluk_{it} W_{it} + \alpha_7 Yatırım_{it} W_{it} \\ & + \alpha_8 Ticaret_{it} W_{it} + \alpha_9 Tüketim_{it} W_{it} + \alpha_{10} Tarım_{it} W_{it} + \varepsilon_{it} \end{aligned} \quad (1)$$

$$\begin{aligned} Terör_{it} = & \beta_0 + \beta_1 Nüfus_{it} W_{it} + \beta_2 Suç_{it} W_{it} + \beta_3 Eğitim_{it} W_{it} \\ & + \beta_4 Sağlık_{it} W_{it} + \beta_5 Göç_{it} W_{it} + \beta_6 Demokrasi_{it} W_{it} + \varepsilon_{it} \end{aligned} \quad (2)$$

$$Terör_{it} = \gamma_0 + \gamma_1 Yol_{it} W_{it} + \gamma_2 Coğrafya_{it} W_{it} + \gamma_3 Kıyı_{it} W_{it} + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

(1), (2) ve (3) numaralı regresyon denklemlerinde yer alan α_0 , β_0 ve γ_0 , sabit terimleri; α , β ve γ ; eğitim parametrelerini; W_{it} , i lokasyonuna ait t dönemindeki coğrafi ağırlık değişkenini ve ε_{it} ise beyaz gürültü hata terimini yansıtmaktadır.

5. Uygulama Bulguları

Panel veriye dayalı analizler öncelikli olarak değişkenlerin durağan olup olmadıklarının araştırılmasına olanak sunan birim kök testlerinin yapılmasıyla başlamaktadır. Fakat değişkenlerde durağanlık (birim kök içerip içermediği) olup olmadığını tespit etmeden önce önemli bir diğer aşama da yatay kesit bağımlılığının sınanmasına yönelik testlerin sınanmasıdır.

Tablo 3. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

(1) Numaralı Model İçin Sonuçlar			(2) Numaralı Model İçin Sonuçlar		(3) Numaralı Model İçin Sonuçlar	
Test	İstatistik	Olasılık	İstatistik	Olasılık	İstatistik	Olasılık
BPLM	52.984	0.272	49.555	0.315	16.072	0.878
PLM	9.689	0.363	7.415	0.394	1.659	0.785
PCD	5.938	0.552	3.124	0.602	8.703	0.273
FLM	10.007	0.474	8.538	0.499	7.927	0.528
Frees <i>Q</i>	5.311***	0.000	0.782***	0.000	0.097	0.356
Asimptotik Kritik Değerler						
%1: 0.464		%5: 0.310		%10: 0.152		

Not: BPLM, Bresusch-Pagan Chi-Suare; PLM, Pearson LM; PCD, Pearson CD ve FLM ise Friedman Chi-Square testlerini ifade etmektedir. Asimptotik kritik değerler yalnızca Frees *Q* İstatistiği için geçerlidir. *** işaretleri, ilgili istatistik değerinin %1 önem düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.'de sunulan yatay kesit bağımlılığı test sonuçları, (1) ve (2) numaralı modeller için dört farklı testte yatay kesit birimleri arasında korelasyon ilişkilerinin olmadığını, (3) numaralı model içinse tüm testler için yatay kesit birimleri arasında korelasyon ilişkilerinin geçerli olmadığını ortaya koymaktadır. Yatay kesit bağımlılığının bulunmaması, tüm modellerdeki herhangi bir bölgeye ait serilerde ortaya çıkan bir şokun diğer herhangi bir bölgeyi veya bölgeleri etkilemeyeceğini ifade etmektedir.

Yatay kesit bağımlılığının bulunmaması sonucunda 1. nesil birim kök sınanmasının yapılacağını belirtilmesiyle modeldeki değişkenlere ait 1. nesil birim kök test sınamalarını Tablo 4.'de ortaya koymaktadır. Tabloda ifade edilen ADF-Fisher ve IPS test istatistiklerinin sonuçlarına göre analize katılan tüm değişkenlerin birinci fark düzeylerinde durağan çıktığı, yani birim kök içermediği görülebilmektedir.

Tablo 4. Panel Birim Kök Test Sonuçları

Değişken	ADF – Fisher Chi-Square İstatistiği				IPS W İstatistiği			
	Seviye	Birinci Fark	Kesit Sayısı	Gözlem Sayısı	Seviye	Birinci Fark	Kesit Sayısı	Gözlem Sayısı
Terör	103.320***	143.027***	20	189	-	-4.952***	20	189
Gelir	19.484	160.332***	26	227	4.161***	2.581	-4.894***	26
Elektrik	103.568***	125.507***	26	249	-	-3.267***	26	249
Turizm	63.775	130.047***	26	222	3.490***	-1.104	-3.466***	26
İşsizlik	72.834**	142.048***	26	247	-1.465*	-1.465*	-4.426***	26
Enflasyon	113.724***	218.633***	26	259	-	-7.206***	26	259
Yoksulluk	62.212	105.177***	26	224	5.329***	-0.861	-2.006**	26
Yatırım	0.731	91.207***	26	225	-0.861	11.980	-1.475*	26
Ticaret	60.391	110.329***	26	223	-0.819	-2.709***	26	223
Tüketim	37.892	115.036***	26	224	1.923	-2.761***	26	224
Tarım	100.223***	163.179	26	257	-	-5.106***	26	257
Nüfus	60.053	121.510***	26	221	4.122***	-0.319	-3.115***	26
Suç	104.550***	107.073***	26	259	-	-2.402***	26	259
Eğitim	56.237	116.520***	26	222	4.857***	0.330	-2.928***	26
Sağlık	57.868	129.320***	26	227	-0.415	-3.559***	26	227
Göç	106.142***	144.053***	26	247	-	-4.058***	26	247
Yol	91.231***	113.660***	26	254	3.351***	-	-2.493***	26
					4.981***			

Not: İlgili testler için hesaplanan test istatistikleri asimptotik normallik varsayımı dikkate alınarak elde edilmiştir. *, ** ve *** işaretleri ilgili değişkenin sırasıyla %10, %5 ve %1 önem düzeyinde durağan olduğunu yansıtmaktadır. İstatistikler hesaplanırken optimum gecikme uzunluğunun belirlenmesinde

SIC kriterinden yararlanılmıştır. Ayrıca; ADF-Fisher istatistik değerleri hesaplanırken hem Barlett Kerneli ve hem de Newey-West bant genişlik kriterlerinden yararlanılmıştır. *Demokrasi, Coğrafya ve Kıyı* kukla değişkenleri birim kök testlerine dâhil edilmemiştir.

Panel birim kök testlerinin ardından modelde dikkate alınan tüm değişkenler arasında uzun dönemli ilişkilerin tespit edilebilmesini sağlamak için Pedroni ve Kao eşbütünleşme testleri uygulanmıştır. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan Tablo 5. Pedroni ve Kao eşbütünleşme test sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 5.'de ifade edilen Pedroni ve Kao eşbütünleşme testlerine ait analiz sonuçları, ilgili tüm değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki veya ilişkilerin varlığını ortaya koymuştur. Dolayısıyla tüm değişkenler arasında uzun dönemli ilişkiler ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, terörizm ile makroekonomik, sosyal ve çevresel faktörlerin uzun dönemde birlikte hareket etme eğiliminde olduğunu göstererek, söz konusu değişkenlerin terörizmden etkilenebileceği yönünde yorumlamaların yapılabilmesine olanak sunmaktadır.

Tablo 5. Çoklu İlişkileri Dikkate Alan Pedroni ve Kao Eşbütünleşme Test Sonuçları

(1) Numaralı Model İçin Pedroni Eşbütünleşme Testi			(2) Numaralı Model İçin Pedroni Eşbütünleşme Testi			(3) Numaralı Model İçin Pedroni Eşbütünleşme Testi		
Test	İstatistik	Olasılık	Test	İstatistik	Olasılık	Test	İstatistik	Olasılık
Boyutlar-İçi Testler			Boyutlar-İçi Testler			Boyutlar-İçi Testler		
Panel v	-2.828	0.997	Panel v	-3.299	0.999	Panel v	-3.062	0.998
Panel ρ	5.218	1.000	Panel ρ	7.179	1.000	Panel ρ	2.732	0.996
Panel PP	-7.447***	0.000	Panel PP	-4.666**	0.041	Panel PP	-5.093***	0.000
Panel ADF	-4.058***	0.000	Panel ADF	-4.054*	0.052	Panel ADF	-11.888***	0.000
Boyutlar-Arası Testler			Boyutlar-Arası Testler			Boyutlar-Arası Testler		
Grup ρ	6.658	1.000	Grup ρ	8.533	1.000	Grup ρ	1.271	0.898
Grup PP	-9.477***	0.000	Grup PP	-6.952***	0.000	Grup PP	-21.918***	0.000
Grup ADF	-5.210***	0.000	Grup ADF	-0.577	0.281	Grup ADF	-14.746***	0.000
(1) Numaralı Model İçin Kao Eşbütünleşme Testi			(2) Numaralı Model İçin Kao Eşbütünleşme Testi			(3) Numaralı Model İçin Kao Eşbütünleşme Testi		
Test	İstatistik	Olasılık	Test	İstatistik	Olasılık	Test	İstatistik	Olasılık
Kao ADF	-9.635***	0.000	Kao ADF	-9.420***	0.000	Kao ADF	-11.944***	0.000

Not: Eşbütünleşme ilişkisinin belirlenebilmesi için kullanılan her iki testte de Barlett Kerneli ve Newey-West bant genişlik kriterlerinden yararlanılmıştır. Değişkenlere ilişkin optimum gecikme uzunluklarının hesaplanmasında SIC kriteri esas alınmıştır. *, ** ve *** işaretleri ilgili istatistik değerlerinin sırasıyla %10, %5 ve %1 önem düzeyinde anlamlı olduklarını yansıtmaktadır.

Diğer taraftan değişkenlere yönelik uzun dönemli ilişkilerin eşbütünleşme testi sonuçlarında ortaya koyulması söz konusu değişkenler arasında, en azından tek yönlü olmak üzere nedensellik ilişkilerinin geçerli olmasının beklenebileceğini ortaya koymaktadır. İfade edilen bu sebep dolayısıyla değişkenler arasındaki nedenselliği ifade eden ve değişkenler arası sebep-sonuç ilişkisini ortaya koyan Panel Granger nedensellik test sonuçları Tablo 6.'da ifade edilmektedir. Modelde dikkate alınan değişkenler arasında eşbütünleşme testinde ifade edilen uzun dönemli ilişkilerin olmasından dolayı, eşbütünleşme denklemlerinden elde edilen hata terimi nedensellik analizlerine eklenmiş ve EC terimi olarak adlandırılmıştır. Tablo 6.'dan görüleceği üzere bazı değişkenler arasında tek yönlü (terör-turizm, eğitim-terör, yol-terör, coğrafya-terör ve kıyı-terör) bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Diğer taraftan bazı değişkenler (terör-gelir ve gelir-terör, terör-işsizlik ve işsizlik-terör, terör-enflasyon ve enflasyon-terör, terör-yoksulluk ve yoksulluk-terör, terör-suç ve suç-terör, terör-göç ve göç terör olmak üzere) arasında ise çift yönlü nedensel ilişkiler tespit edilmiştir. Buna göre Granger nedensellik analizi sonuçları teröre etki eden ve ilişkili olan değişkenlerin varlığına işaret etmektedir. Yani makroekonomik (gelir, işsizlik, enflasyon, yoksulluk), sosyal (suç, eğitim, göç) ve çevresel (yol, coğrafya ve kıyı) bazı değişkenler ile terör arasında neden-sonuç ilişkilerinin geçerli olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca aralarında nedensel bir ilişki olan değişkenlerin hata düzeltme mekanizmalarına (EC terimi) ait olan istatistiklerinin negatif ve anlamlı olması, ilgili değişkenlerin kendi denge değerlerine yakınsayabileceklerini ve kısa dönemde ortaya çıkabilecek olan dengesizliklerin uzun önemde giderilebileceğini de ifade etmektedir.

Tablo 6. Panel Granger Nedensellik Analiz Sonuçları

(1) Numaralı Model İçin Nedensellik Analizi Sonuçları			
Değişken Çifti	Nedenselliğin Yönü	F İstatistiği (Olasılık)	EC_{t-1}
Δ Terör- Δ Gelir[1]	→	2.341* (0.078)	-0.757***
Δ Gelir- Δ Terör[1]	→	2.898** (0.041)	-0.343***
Δ Terör- Δ Elektrik[1]	-	0.576 (0.563)	0.171
Δ Elektrik- Δ Terör[1]	-	1.507 (0.224)	-0.232
Δ Terör- Δ Turizm[1]	→	2.640* (0.073)	-0.345*
Δ Turizm- Δ Terör[1]	-	0.315 (0.729)	-0.142
Δ Terör- Δ İşsizlik[2]	→	2.927* (0.055)	-0.652***
Δ İşsizlik- Δ Terör[1]	→	3.928** (0.021)	-0.503**

Δ Terör- Δ Enflasyon[1]	→	2.668* (0.062)	-0.171*
Δ Enflasyon- Δ Terör[1]	→	13.425*** (0.000)	-0.228**
Δ Terör- Δ Yoksulluk[1]	→	5.757*** (0.003)	-0.345***
Δ Yoksulluk- Δ Terör[1]	→	2.354* (0.097)	-0.440***
Δ Terör- Δ Yatırım[2]	-	2.286 (0.104)	0.116
Δ Yatırım- Δ Terör[1]	-	2.205 (0.112)	0.220
Δ Terör- Δ Ticaret[1]	-	0.305 (0.737)	-0.121
Δ Ticaret- Δ Terör[1]	-	0.242 (0.784)	-0.195
Δ Terör- Δ Tüketim[1]	-	0.836 (0.434)	0.085
Δ Tüketim- Δ Terör[1]	-	0.015 (0.984)	-0.137
Δ Terör- Δ Tarım[1]	-	0.075 (0.926)	0.252
Δ Tarım- Δ Terör[1]	-	0.174 (0.840)	-0.113

(2) Numaralı Model İçin Nedensellik Analizi Sonuçları

Değişken Çifti	Nedenselliğin Yönü	F İstatistiği (Olasılık)	EC _{t-1}
Δ Terör- Δ Nüfus[2]	-	1.252 (0.287)	-0.226
Δ Nüfus- Δ Terör[1]	-	0.573 (0.564)	0.270
Δ Terör- Δ Suç[1]	→	2.474* (0.086)	-0.653***
Δ Suç- Δ Terör[1]	→	2.444* (0.089)	-0.259*
Δ Terör- Δ Eğitim[1]	-	0.562 (0.568)	-0.356*
Δ Eğitim- Δ Terör[1]	→	2.583* (0.081)	-0.113*
Δ Terör- Δ Sağlık[2]	-	0.431 (0.650)	0.119
Δ Sağlık- Δ Terör[1]	-	0.474 (0.623)	0.056
Δ Terör- Δ Göç[1]	→	2.468* (0.087)	-0.443*
Δ Göç- Δ Terör[1]	→	3.227** (0.041)	-0.571**
Terör-Demokrasi[1]	-	0.481 (0.679)	-0.111
Demokrasi-Terör[1]	-	0.178 (0.835)	-0.226

(3) Numaralı Model İçin Nedensellik Analizi Sonuçları

Değişken Çifti	Nedenselliğin Yönü	F İstatistiği (Olasılık)	EC _{t-1}
Δ Terör- Δ Yol[1]	-	0.112 (0.893)	0.086
Δ Yol- Δ Terör[1]	→	3.588** (0.029)	-0.334*
Terör-Coğrafya[1]	-	0.088 (0.956)	0.118
Coğrafya-Terör[1]	→	2.773* (0.064)	-0.237**
Terör-Kıyı[1]	-	0.111 (0.944)	-0.056
Kıyı-Terör[1]	→	2.887* (0.053)	-0.207*

Not: Köşeli parantez içindeki değerler, maksimum beş gecikme uzunluğu üzerinden SIC kriteri kullanılarak hesaplanan optimum gecikme uzunluklarını yansıtmaktadır. *, ** ve *** işaretleri ilgili istatistiklerin sırasıyla %10, %5 ve %1 önem düzeyinde anlamlı olduğunu yansıtmaktadır. EC terimi, eşbütünlük denklemlerinden elde edilen hata düzeltme mekanizmasını ifade etmektedir. Δ , ilgili değişkene ait fark operatörüdür.

Tablo 6.'da verilen değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerinin incelenmesini takiben çalışmanın bu kısmında panel verilerde model seçiminin kararlaştırılmasına yönelik olarak sabit ve tesadüfi (rassal) etkili model sonuçlarının tahminlenmesine yönelik analizler gerçekleştirilecektir. Bu sebeple uygun panel veri modelinin belirlenmesi için panel verilerin birim ve zaman etkilerini ifade eden *F* ve *LM* testleri yapılmıştır. Granger nedensellik testinde gerek aralarında bir ilişki bulunan, gerekse aralarında herhangi bir sebep-sonuç ilişkisi bulunamayan tüm değişkenler analizlere dâhil edilmiştir. Bu şekilde bir uygulamaya gitmenin temelinde, Granger nedensellik testi sonucunda bazı değişkenlere yönelik olarak herhangi bir nedensel ilişki saptanmamış olsa bile, model bazında dikkate alınan tüm değişkenlerin terör üstündeki etkilerini görebilmek ve nedensellik bulgularını bir anlamda kanıtlama isteği yatmaktadır. Bu bağlamda Tablo 7. panel birim ve zaman etkilerini ortaya koyan *F* testi ve *LM* testi sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 7. Birim ve Zaman Etkilerini Gösteren F ve LM Test Sonuçları

Regresyon Modelleri	F Testi		LM Testi		Hausman Testi	Uygun Model
	Test	İstatistik	Test	İstatistik		
(1) Numaralı Model	<i>F</i> _{Birim}	0.109	<i>LM</i> _{Birim}	0.193	0.381 (0.936)	Birim ve Zamana Dayalı Olmayan Tesadüfi Etkili Model
	<i>F</i> _{Zaman}	5.534***	<i>LM</i> _{Zaman}	0.448		
	<i>F</i> _{Birim-Zaman}	1.549**	<i>LM</i> _{Birim-Zaman}	0.493		
(2) Numaralı Model	<i>F</i> _{Birim}	0.101	<i>LM</i> _{Birim}	0.287	0.813 (0.352)	Birim ve Zamana Dayalı Olmayan Tesadüfi Etkili Model
	<i>F</i> _{Zaman}	6.732***	<i>LM</i> _{Zaman}	0.947		
	<i>F</i> _{Birim-Zaman}	1.852***	<i>LM</i> _{Birim-Zaman}	1.205		
(3) Numaralı Model	<i>F</i> _{Birim}	0.080	<i>LM</i> _{Birim}	0.057	0.064 (0.993)	Birim ve Zamana Dayalı Olmayan Tesadüfi Etkili Model
	<i>F</i> _{Zaman}	5.985***	<i>LM</i> _{Zaman}	0.015		
	<i>F</i> _{Birim-Zaman}	1.642**	<i>LM</i> _{Birim-Zaman}	0.102		

Not: Tabloda yer alan ** ve *** işaretleri ilgili test istatistiğinin sırasıyla %5 ve %1 önem düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Parantez içindeki değerler, Hausman test istatistiğine ait olasılık değerlerini yansıtmaktadır.

Tablo 7. birim ve zaman etkilerine dayalı *F* ve *LM* testi analiz sonuçlarına göre; makroekonomik, sosyal ve çevresel üç farklı regresyon modeli için birim ve zamana bağılı olmayan tesadüfi (rassal) etkiler modelinin geçerli olduğunu ortaya koymaktadır. Böylece hem *F* ve *LM* test sonuçları, hem de Hausman testi sonuçları birlikte değerlendirildiğinde terörün makroekonomik, sosyal ve çevresel belirleyicilerinin analizinde panel veri modellerinden birim ve zamana dayalı olmayan tesadüfi (rassal) etkiler modelinin daha uygun olduğu ortaya çıkmıştır. Birim ve zaman etkilerinin tespit edilmesini takiben dikkate alınan değişkenler arasındaki ilişkilerin büyüklüğünü belirleyebilmek amacıyla uygun modeller doğrultusunda Coğrafi Ağırlıklı Regresyon (GWR) modeline dayalı analizler gerçekleştirilmiştir. GWR analizi, veri setindeki her bölge için yerel parametre değerlerinin elde edilmesine imkân tanımakta ve böylesi bir analiz ise bölgeler arasında herhangi bir ayırım gözetmeksizin bütün veri setini olduğu gibi göz önünde bulunduran diğer yöntemlere kıyasla üstün bir metod olarak değerlendirilmektedir (Sevinç ve Akıncı, 2017: 196-197). Ayrıca GWR analizinde, her bir bölgenin bireysel regresyonu, mekânsal vekil düzeylerine göre ağırlıklandırılmaktadır. Böylece, parametrelerdeki mekânsal değişim mekânsal ağırlıklara göre düzleştirilerek, parametrelerdeki geniş kapsamlı bölgesel farklılıkların giderilmesi sağlanmış olmaktadır. Diğer taraftan modeller arasında karşılaştırma yapabilmek amacıyla GWR'ye dayalı analiz sonuçlarıyla birlikte OLS (Ordinary Least Squares) analizleri de verilerek karşılaştırmanın yapılmasına ve böylece ifade edilen GWR analizinin üstünlüğünün ispat edilmesine de olanak tanınmıştır. Bu bağlamda terörün belirleyicilerine yönelik olarak makroekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere üç ayrı regresyon modeli için GWR ve OLS'ye dayalı analiz bulguları Tablo 8.'de gösterilmektedir.

Tablo 8.'de terörün makroekonomik belirleyicilerine yönelik oluşturulan ilk kısım; makroekonomik anlamda istatistiki olarak anlamlı çıkan değişkenlerin gelir, turizm, işsizlik, enflasyon ve yoksulluk olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca OLS analiz sonuçları sadece işsizlik değişkenini terörün makroekonomik belirleyicisi olarak ortaya koymaktadır. Bu durum yukarıda ifade edilen GWR analizlerinin etki gücünü kanıtlar niteliktedir.

Terörün makroekonomik belirleyicilerine yönelik istatistiki bakımdan anlamlı çıkan değişkenlerin katsayı işaretleri bakımından da beklentileri karşıladığını ifade etmek gereklidir. İlk olarak anlamlı çıkan gelir değişkeninin katsayısının negatif olduğu (-0.003) görülmektedir. Bu durum bölgelerin gelir düzeyi arttıkça terör olaylarının azalacağı yönünde yorumlanabilmektedir. Ortaya çıkan bu sonuçlar literatürdeki Krueger ve Meleckova (2003), Testas (2004), Piazza (2006), Caruso ve Schneider (2011) ve Ezcurra ve Palacios (2016) tarafından yapılan çalışmalarla örtüşmektedir.

Terörün makroekonomik belirleyicileri arasında ikinci anlamlı çıkan değişken olan turizm değişkeninin de katsayısının negatif (-0.001) olduğu görülmektedir. Bu durum bölgelerin turist sayıları, dolayısıyla turizm gelirleri arttıkça terör olaylarının azalacağı şeklinde yorumlanabilmektedir. Turizm makroekonomik değişkeni ile ilgili ortaya çıkan bu sonuçlar Feridun (2011) ve Samitas ve diğ. (2018) tarafından yapılan çalışmalarda sonuçlarla çelişmektedir.

Terörün makroekonomik belirleyicileri arasında anlamlı çıkan üçüncü değişken olan işsizliğin katsayısının ise pozitif (0.001) olduğu görülmektedir. Bu durumun bölgelerin işsizlik oranı arttıkça (istihdam oranı düştükçe) terör olayları ve terörizmin de artacağı şeklinde olduğu açıktır. İstihdam makroekonomik değişkeni ile terörizm arasındaki ifade edilen pozitif yönlü bu ilişki literatürde daha önce yapılmış olan Johnston (2001), Goldstein (2005), Nurunnabi ve Sghaier (2018) ve Ullah ve diğ. (2018) gibi çalışmalarda da ortaya koyulmuştur.

Tablo 8. Panel GWR ve OLS Analiz Sonuçları

Terörizmin Makroekonomik Belirleyicilerine İlişkin Analiz Sonuçları							
Değişken	Min.	%25'lik Kartil	GWR	OLS	%75'lik Kartil	Maks.	GWR Modeli İstatistikleri
Sabit	0.031	0.038	0.033* (0.068)	3.289*** (0.000)	0.053	0.061	R²: 0.698 F-Stat: 15.208*** (0.000) DW: 2.118 Birim Etkisi: Hayır Zaman Etkisi: Hayır Gözlem Sayısı: 208 Kesit Sayısı: 26
ΔGelir	-0.0037	-0.0033	-0.003*** (0.000)	0.0004 (0.722)	-0.0025	-0.0019	
ΔElektrik	28.233	31.924	25.829 (0.177)	-2654.881 (0.766)	47.867	57.396	
ΔTurizm	-0.00109	-0.00103	-0.001** (0.034)	-0.182 (0.409)	-0.0053	-0.0013	
Δİşsizlik	-0.005	0.00083	0.001*** (0.000)	1.575*** (0.000)	0.0028	0.0035	
ΔEnflasyon	0.0015	0.0019	0.002*** (0.000)	0.160 (0.637)	0.004	0.005	
ΔYoksulluk	0.0025	0.0028	0.003*** (0.000)	-0.805 (0.277)	0.004	0.0042	
ΔYatırım	0.003	0.004	0.001 (0.789)	4.544 (0.152)	0.008	0.015	
ΔTicaret	0.018	0.021	0.017 (0.230)	3.555 (0.296)	0.033	0.040	

Δ Tüketim	0.023	0.0232	0.022 (0.881)	0.713 (0.226)	0.024	0.0247	
Δ Tarım	0.026	0.028	0.025 (0.878)	-2.422 (0.430)	0.034	0.038	
EC_{t-1}			-0.259** (0.030)	0.337 (0.593)			
Terörizmin Sosyal Belirleyicilerine İlişkin Analiz Sonuçları							
Sabit	0.054	0.075	0.040 (0.708)	0.066 (0.957)	0.165	0.219	
Δ Nüfus	0.011	0.022	0.008 (0.893)	0.002 (0.868)	0.048	0.064	R²: 0.664
Δ Suç	2.260	2.368	2.412*** (0.000)	0.001 (0.611)	2.871	3.070	F-Stat: 37.939*** (0.000)
Δ Eğitim	-0.092	-0.084	-0.071*** (0.000)	-0.421 (0.760)	-0.042	-0.297	DW: 2.097
Δ Sağlık	0.468	0.483	0.492 (0.223)	0.744 (0.341)	0.578	0.615	Birim Etkisi: Hayır
Δ Göç	-0.024	-0.018	-0.011*** (0.003)	-0.279* (0.092)	-0.004	0.006	Zaman Etkisi: Hayır
Demokrasi	0.117	0.126	0.113 (0.736)	0.252 (0.656)	0.185	0.213	Gözlem Sayısı: 260
EC_{t-1}			-0.353** (0.027)	0.127 (0.781)			Kesit Sayısı: 26
Terörizmin Çevresel Belirleyicilerine İlişkin Analiz Sonuçları							
Sabit	0.026	0.048	0.012 (0.911)	1.105 (0.214)	0.142	0.198	R²: 0.530
Δ Yol	-0.051	-0.044	-0.036* (0.065)	0.014 (0.326)	-0.022	-0.010	F-Stat: 5.630*** (0.007)
Coğrafya	0.154	0.169	0.158** (0.028)	2.021** (0.039)	0.197	0.214	DW: 2.134
Kıyı	0.004	0.006	0.002 (0.963)	-1.269 (0.179)	0.015	0.020	Birim Etkisi: Hayır
EC_{t-1}			-0.098* (0.087)	-0.026* (0.092)			Zaman Etkisi: Hayır
							Gözlem Sayısı: 208
							Kesit Sayısı: 26

Not: ***, ** ve * işaretleri ilgili katsayısının sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyinde anlamlı olduğunu yansıtmaktadır. Parantez içindeki değerler, ilgili katsayıya ait olasılık değerlerini ifade etmektedir. Analiz sonuçlarını otokorelasyon probleminde kurtarabilmek için modelleme süreçlerine AR(1) ve AR(2) dahil edilmiştir. Minimum, %25'lik ve %75'lik kartiller ile maksimum değerler sadece GWR analizi için raporlanmıştır. EC terimi, eşbütünlük denklemlerinden elde edilen hata düzeltme mekanizmasını ifade etmektedir. Δ , ilgili değişkene ait fark operatörüdür.

Terörün makroekonomik belirleyicileri arasında anlamlı çıkan dördüncü değişken olan enflasyonun da katsayısının pozitif (0.002) olduğu görülmektedir. Bu durumda bölgelerin enflasyon oranlarında meydana gelen bir artışın terör olaylarında da bir artış meydana getirmesi beklenmektedir. Bu bağlamda enflasyon makroekonomik değişkeniyle terör olayları arasındaki pozitif yönlü bu ilişki literatürde Nicole (2003), Shahbaz (2013) ve İsmail ve Amjad (2014) tarafından yapılmış çalışmalarla örtüşmekteyken, Piazza (2006) ve Testas (2004) tarafından ifade edilen bulgularla da çelişmektedir.

Terörün makroekonomik belirleyicileri arasında anlamlı çıkan son değişken olan yoksulluk değişkeninin katsayısının da pozitif (0.003) olduğu görülmektedir. Bu durumda bölgelerde yoksulluk oranlarında meydana gelen bir artışın terörizm ve terör olaylarında da bir artış meydana getireceği ifade edilebilir. Yoksullukla terör olayları arasındaki pozitif yönlü olan bu ilişki literatürde daha önceden yapılmış Gurr (1970), Moghaddam (2005), Akhmad ve diğ., (2014) ve Krieger ve Meierrieks (2016) çalışmalarla aynı paraleldir. Ayrıca ortaya çıkan bu sonuçlar Abadie (2006) ve Kurrild-Klitgaard ve diğ. (2006) tarafından ulaşılan sonuçlarla uyumluluk göstermemektedir.

İfade edilen tüm bu makroekonomik değişkenlerin ekonomik yoksulluk teorisiyle paralellik arz ettiği ifade edilebilir. Çünkü tüm ilişkili çıkan değişkenlerin bölgelerdeki bireylerin ekonomik durumlarıyla direkt olarak alakalı ve ekonomik durumlarını etkileyen değişkenler olduğu aşikârdır. Bu sebeple terörün belirleyicileri arasında olan söz konusu makroekonomik değişkenler göreceli ekonomik yoksulluk teorisinin sonuçlarını destekler niteliktedir.

Tablo 8.'de terörün sosyal belirleyicilerine yönelik oluşturulan ikinci kısım; sosyal anlamda istatistiki olarak anlamlı çıkan değişkenlerin suç, eğitim ve göç olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca OLS analiz sonuçları sadece göç değişkenini terörün sosyal belirleyicisi olarak ortaya koymaktadır. Bu durum yine GWR analizlerinin etki gücünü kanıtlar niteliktedir.

Terörün sosyal belirleyicilerine yönelik istatistiki bakımdan anlamlı çıkan değişkenlerin katsayı işaretleri bakımından da beklentileri karşıladığını ifade etmek gereklidir. İlk olarak anlamlı çıkan suç değişkeninin katsayısının pozitif (2.412) olduğu görülmektedir. Bu durum bölgelerde suç oranlarında meydana gelen bir artışın terör olayları üzerinde arttırıcı etkiler oluşturacağını gösterebilmektedir. Ortaya çıkan bu sonuçlar literatürdeki Lafree ve Dugan (2004) ve Akıncı ve diğ. (2017) gibi çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

Terörün sosyal belirleyicilerine yönelik olarak yapılan analiz sonucunda istatistiki olarak anlamlı çıkan ikinci değişken olan eğitim değişkeninin katsayısı negatif (-0.071) çıkmıştır. Bu durum bölgelerde yükseköğretime dayalı eğitim seviyesinin artmasına bağlı olarak terör olaylarının azalması sonucunu doğurmaktadır. Ortaya çıkan bu sonuç, esasen literatürde çok tartışmalı bir konudur. Literatürdeki Hamilton (1983), Testas (2004), Benmelech ve diğ. (2010), Khan (2012) ve Syed ve diğ. (2015) gibi birçok çalışma eğitim seviyesi arttıkça terörün de arttığını savunmaktadır. Diğer taraftan Haldar (2011), Nasır ve diğ. (2011) ve Kis-Katos ve diğ. (2014) gibi birçok çalışma da eğitim seviyesinin azalmasının teröre daha fazla yol açtığını ifade etmektedir.

Terörün sosyal belirleyicilerine yönelik olarak istatistiki bakımdan anlamlı çıkan üçüncü ve son değişken olan göç değişkeninin katsayı değerinin ise negatif (-0.011) olduğu görülmektedir. Bu durumda bölgelerde göç olgusunun artması durumunda terör olaylarının azalacağı şeklinde ifade edilebilir. Ortaya çıkan bu durum göç ile birlikte azalan nüfusun teröre ya daha az destek vermesi, ya da hiç desteklememesi şeklinde yorumlanabilmektedir. Ayrıca göç eden nüfusun zaten varolan terör olayları dolayısıyla giderek kötüleşen yaşam standartlarını iyileştirmeleri sonucunda yaşadıkları yerleri terk etmeleri dolayısıyla da açıklanabilmektedir. Ortaya çıkan bu sonuçlar literatürde göç ile terörizm arasındaki ilişkileri araştıran Bove ve Böhmelt (2015), Schmid (2016) ve Forrester ve diğ. (2019) tarafından yapılan çalışma bulgularıyla çelişmektedir.

Tablo 8.'de terörün çevresel belirleyicilerine yönelik oluşturulan üçüncü ve son kısım; çevresel anlamda istatistiki olarak anlamlı çıkan değişkenlerin yol ve coğrafya değişkenleri olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca OLS analiz sonuçları sadece coğrafya değişkenini terörün sosyal belirleyicisi olarak ortaya koymaktadır. Bu durum yine GWR analizlerinin etki gücünü kanıtlar niteliktedir.

Terörün çevresel belirleyicilerine yönelik olarak yapılan analiz sonucunda istatistiki olarak anlamlı çıkan ilk değişken olan yol değişkeninin katsayısı negatif (-0.036) çıkmıştır. Dolayısıyla bölgelerde altyapıyı temsil eden yol uzunluğunun artması, terör olaylarının azalması anlamına gelmektedir. Terörün çevresel belirleyicilerine yönelik olarak yapılan analiz sonucunda istatistiki olarak anlamlı çıkan son değişken olan coğrafya değişkeninin katsayısı ise pozitif (0.158) çıkmıştır. Coğrafya değişkeniyle ifade edilen bu durum, bölgelerin Ortadoğu'ya komşu bölgeler olması veya Ortadoğu'ya komşu bölgelere komşu olmanın terör olaylarını arttıracığı şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla jeopolitik konum itibarıyla terör olaylarının artabileceği sonucu literatürdeki Bravo ve Dias (2006) ve Syed ve diğ. (2015) gibi bazı çalışmaların sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

6. Genel Değerlendirme ve Sonuç

Farklı ekonomik büyüme ve kalkınma seviyelerine sahip olan ülkelerin benzer olan en önemli amaçları, hepsinin mevcut büyüme ve kalkınmalarını daha ileriye götürme arzusu içerisinde olmalarıdır. Diğer taraftan ortak amaç olan büyüme ve kalkınma hedeflerine hangi araç veya araçlarla ulaşma konusu ise ülkeden ülkeye farklılıklar gösterebilmektedir.

Özellikle 19. yüzyılın sonlarından başlayarak tüm ülkeler yoğun bir sanayileşme yarışı içerisinde girmişlerdir. Bu yarış 20. yüzyıla gelindiğinde ise daha acımasız bir yapıya bürünerek devam etmiştir. Ortaya çıkan sanayileşme yarışı ülkeler içerisinde hammadde ve istihdam yapısına dayalı olarak bazı bölgelerin ön plana çıkmasına sebep olurken, bazı bölgelerin de geri plana itilmesine yol açmıştır. Dolayısıyla ülke içerisindeki bazı bölgelerin sahip olduğu işgücü, sermaye, hammadde, toprak, iklim, politik, tarih, doğal faktörler gibi nedenlerin varlığıyla gelişmelerini sağladıkları ve ilerlettikleri veya aksine bazı bölgelerde bu faktörlerin yokluğu ve azlığının az gelişmişliklerine neden olabildiği veya ilerlettiği de ifade edilmektedir. Bu sebeple bölgeler arası dengesizlikler, ya yürütülen faaliyetler vasıtasıyla oluşabilmekte veya ilerleyebilmekte ya da tarihsel veya ifade edilen diğer bazı nedenler vasıtasıyla ortaya çıkmakta veya dengesizliklerin derinleşmesine sebep olabilmektedir.

İfade edilen hangi sebep dolayısıyla olursa olsun, bölgesel dengesizliklerin meydana gelmesi ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınmalarına olumsuz yönde etkilerde bulunmaktadır. Bu etkiler her bir bölgenin sahip olduğu olumsuzluğun toplulaştırılmasıyla daha da önemli hale gelebilmekte, ülkelerin büyüme ve kalkınma hedeflerinin olumsuz yönde etkilenmesine yol açabilmekteledir. Mekânsal dengesizlikler dolayısıyla ekonomik büyüme ve kalkınmanın olumsuz yönlü etkilenmesi, birçok politikacı ve araştırmacıyı bölgesel, yerel veya kırsal mekânlara dayalı ekonomik kalkınma konularında çalışmalar yürütmeye sevk etmiştir. Bu bağlamda mekânsal dengesizliklere dayalı sorunlar ve çözüm önerilerine yönelik çalışmalar özellikle 1950'li yıllarla birlikte popülerlik kazanmaya başlamıştır. Bu alanda öncü ve önemli olarak değerlendirilen çalışmalar; Perroux (1950), Hirschman (1958), Rostow (1960) ve Mrydal (1971) gibi yazarlar tarafından kaleme alınmıştır.

Diğer taraftan mekânsal farklılıklara sebep olan birçok faktör olmakla birlikte şiddet, anarşi, kaos gibi nedenlerle ortaya çıkan olaylar ve bu minvaldeki terör olayları bölgesel, yerel veya kırsal anlamda önemli dengesizliklere neden olabilmektedir. Bu bağlamda özellikle terör olaylarının ortaya çıkardığı birincil ve ikincil etkiler dolayısıyla mekânların ekonomik aktiviteleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Terör olayları sonucunda ortaya çıkan can ve mal yıkımları birincil etkiler olarak adlandırılırken, terör olayları sonrası ortaya çıkan kaos, korku, güvensizlik ortamının meydana getirdiği ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel, çevresel yıkımlar ise ikincil etkiler olarak değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada Türkiye'de İBBS Düzey-2 kapsamında olan 26 alt bölgede meydana gelen terör olaylarının yerel ekonomik kalkınma bağlamındaki belirleyicilerinin neler olduğu araştırılmıştır. Bu amaçla 2007-2017 dönemine ait veri setiyle terör olaylarına etki eden faktörler makroekonomik, sosyal ve çevresel bağlamda toplulaştırılarak analize tabi tutulmuştur. Çalışmada panel veri analiz tekniklerinden yararlanılmış ve özellikle Coğrafi Ağırlıklı Regresyon analizi

uygulanmıştır. Uygulamaya yönelik GWR analizinin tercih edilmesinin sebebi; bu analiz tekniğinin veri setindeki her bölge için yerel parametre değerlerinin elde edilmesine imkân tanınması ve bölgeler arasında herhangi bir ayrım gözetmeksizin bütün veri setini olduğu gibi göz önünde bulunduran diğer yöntemlere kıyasla üstün bir analiz yöntemi olmasından ileri gelmektedir.

İfade edilen ekonometrik analizler sonucunda elde edilen terörün makroekonomik, sosyal ve çevresel belirleyicilerine yönelik değerlendirmeleri kısaca řu şekilde sıralamak mümkündür:

Terörün Makroekonomik Belirleyicilerine Yönelik Olarak; İlk olarak anlamlı çıkan *kişi başi gelir* değişkeninin katsayısının negatif olduğu (-0.003) görülmektedir. Bu durum bölgelerin gelir düzeyi arttıkça terör olaylarının azalacağı yönünde yorumlanabilmektedir. İkinci anlamlı çıkan değişken olan *turizm* değişkeninin de katsayısının negatif (-0.001) olduğu görülmektedir. Bu durum bölgelerin turist sayıları, dolayısıyla turizm gelirleri arttıkça terör olaylarının azalacağı şeklinde yorumlanabilmektedir. Üçüncü değişken olan *işsizlik* katsayısının da pozitif (0.001) olduğu görülmektedir. Bu durumun bölgelerin işsizlik oranı arttıkça (istihdam oranı düştükçe) terör olayları ve terörizmin de artacağı şeklinde yorumlanabilmektedir. Dördüncü değişken olan *enflasyon* değişkeninin katsayısının pozitif (0.002) olduğu görülmektedir. Bu durumda bölgelerin enflasyon oranlarında meydana gelen bir artışın terör olaylarında da bir artış meydana getirmesi beklenilmektedir. Makroekonomik son değişken olan *yoksulluk* değişkeninin katsayısının da pozitif (0.003) olduğu görülmektedir. Bu durumda bölgelerde yoksulluk oranlarında meydana gelen bir artışın terörizm ve terör olaylarında da bir artış meydana getireceği şeklinde yorumlanabilmektedir.

Terörün Sosyal Belirleyicilerine Yönelik Olarak; İlk olarak anlamlı çıkan *suç* değişkeninin katsayısının pozitif (2.412) olduğu görülmektedir. Bu durumda bölgeler arasında suç oranlarında meydana gelen bir artışın terör olayları üzerinde arttırıcı etkiler oluşturacağı şeklinde yorumlanabilmektedir. İkinci değişken olan *eğitim* değişkeninin katsayısı negatif (-0.071) çıkmıştır. Bu durumda bölgeler arasında yükseköğetime dayalı eğitim seviyesinin artması, terör olaylarının azalması sonucunu doğurmaktadır. Sosyal son değişken olan *göç* değişkeninin katsayı değerinin ise negatif (-0.011) olduğu görülmektedir. Bu durumda ise bölgeler arasındaki göç olgusunun artması durumunda terör olaylarının azalacağı şeklinde ifade edilebilir.

Terörün Çevresel Belirleyicilerine Yönelik Olarak; İlk olarak anlamlı çıkan değişken olan *yol* değişkeninin katsayısı negatif (-0.036) çıkmıştır. Bu durumda bölgeler arasında altyapıyı temsil eden yol uzunluğunun artmasıyla terör olaylarının azalacağı şeklinde yorumlanabilmektedir. Çevresel son değişken olan *coğrafya* değişkeninin katsayısı ise pozitif (0.158) çıkmıştır. Bu durumda coğrafya değişkeniyle ifade edilen, bölgelerin Ortadoğu'ya komşu bölgeler olması veya Ortadoğu'ya komşu bölgelere komşu olmanın terör olaylarını arttıracağı yönünde yorumlanabilmektedir.

Terörün yerel ekonomik kalkınma bağlamında belirleyicilerinin ortaya konulmasıyla 26 alt bölge uygulaması sonucunda ortaya çıkan bulgulardan hareketle özellikle makroekonomik anlamdaki değişkenlere yönelik eksikliklerin bölgeler arasında ortaya çıkan terör olaylarında başat faktör olduğu söylenebilmektedir. Bu bağlamda **göreceli-ekonomik yoksulluk** teorisinin ifade ettiği, “*kişilerin ekonomik anlamdaki zayıflık ve yoksulluk durumları şiddet, anarşi, iç çatışma ve terör olaylarının sebebidir*” şeklindeki teorik altyapıyı destekler sonuçlara ulaşılmıştır. Ayrıca sosyal belirleyiciler arasında olan *suç*, *eğitim* ve *göç* değişkenlerinin *sosyal bölünme* teorisıyla ve çevresel nitelikteki belirleyiciler olan *coğrafya* ve *yol* değişkenlerinin de *bulaşma ve yayılma* teorisinin ifade ettiği önermelerle aynı paralelde olan ve bu teorileri destekleyici sonuçlar verdiğini de belirtmek gerekir.

Sonuç olarak ortaya konan bulgular kapsamında Türkiye'de yerel ekonomik kalkınmanın sağlanması veya ilerletilmesi bağlamında söz konusu dengesizliklere yol ačan birçok faktörle birlikte terör faktörünün de göz ardı edilemeyecek önemli bir faktör olduğu açıktır. Bu minvalde ortaya konan terörün belirleyicilerinin politika yapıcılar tarafından önemli doneler olarak göz önüne alınmasının, yerel ekonomik kalkınma politikalarının etkinliklerinin arttırılması bağlamında önemli olacağı düşünölmektedir. Ayrıca son söz olarak teröre neden olan bu faktörlerin göz önüne alınarak terörle etkin bir mücadelenin yürütölmesinde, siyasetçilere ve güvenlik politikacılarına da yarar sağlayacağı düşünölmektedir.

KAYNAKÇA

- Abadie, A. ve Gardezabal, J. (2003). "The Economic Costs of Conflict: A Case Study of the Basque Country", *The American Economic Review*, 93(1), 113-132.
- Ahmed, Z. S., Yousaf, F ve Zeb, K. (2018). "Socio-Economic and Political Determinants of Terrorism in Pakistan: University Students' Perceptions". *International Studies*, 55(2), 130-145.
- Akhmat, G., Zaman, K. ve Shukui, T. (2014). "Exploring The Root Causes of Terrorism in South Asia: Everybody Should be Concerned". *Qual Quant*, 48, 3065-3079.
- Akıncı, M., Yüce Akıncı, G. ve Yılmaz, Ö. (2017). "Dramın Boyutlarının Ölçümü: Terörizmin Sosyo-Ekonomik Belirleyicilerinin Coğrafi Ağırlıklı Regresyon Analizi, *Fiscaoeconomia*, 1(3), 68-107.
- Akyüz, K. ve Armstrong, T. (2011). "Understanding the Sociostructural Correlates of Terrorism in Turkey". *International Criminal Justice Review*, 21(2), 134-155.
- Bagchi, A. ve Paul, J. A. (2018). "Youth Unemployment and Terrorism in the MENAP (Middle East, North Africa, Afghanistan, and Pakistan) Region". *Socio-Economic Planning Sciences*, 64, 9-20.
- Bakker, R., Hill, D. W. ve Moore, W. H. (2016). "How Much Terror? Dissidents, Governments, Institutions, and the Cross-National Study of Terror Attacks". *Journal of Peace Research*, 53(5), 711-726.
- Bal, İ. (2006). "Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler", USAK Yayınları, Ankara.
- Benmelech, E., Berrebi, C. ve Klor, E. F. (2010). *Economic Conditions and The Quality of Suicide Terrorism*. NBER Working Paper No. 16320.
- Berrebi, C. ve Oswald, J. (2011). "Earthquakes, Hurricanes, and Terrorism: Do Natural Disasters İncite Terror?". *Public Choice*, 149(3), 383-403.
- Blomberg, S. B., Hess, G., ve Weerapana, A. (2004). "Economic Conditions And Terrorism". *European Journal of Political Economy*, 20, 463-478.
- Blomberg, S.B., Hess, G.D. ve Orphanides, A. (2004). "The Macroeconomic Consequences of Terrorism", *Journal of Monetary Economics*, 51, 1007-1032.
- Bloomberg, S.B. ve Hess, G.D. (2008). "From (No) Butter to Guns? Understanding the Economic Role in Transnational Terrorism" Terrorism, Economic Development, and Political Openness, Ed. Keefer, P. ve Loayza, N. Cambridge Universty Press.
- Bravo, A. B. S. ve Dias, C. M. M. (2006). "An Empirical Analysis of Terrorism: Deprivation, İslamism And Geopolitical Factors". *Defence and Peace Economics*, 17(4), 329-341.
- Burgoon, B. (2006). "On Welfare and Terror: Social Welfare Policies and Political-Economic Roots of Terrorism". *The Journal of Conflict Resolution*, 50(2), 176-203.
- Campos, N. F. ve Gassebner, M. (2009). *International Terrorism, Political Instability and the Escalation Effect*. IZA DP No: 4061.
- Caruso, R. ve Schneider, F. (2011). "The Socio-Economic Determinants of Terrorism and Political Violence in Western Europe (1994–2007)", *European Journal of Political Economy*, 27(S1), 37-49.
- Caruso, R. ve Gavrilova, E. (2012). "Youth Unemployment, Terrorism and Political Violence, Evidence from the Israeli/Palestinian Conflict". *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, 18(2),1-34.
- Choi, S. W. Ve Luo S. (2013). "Economic Sanctions, Poverty, and International Terrorism: An Empirical Analysis". *International Interactions*, 39(2), 217-245.
- Coccia, M. (2018). "The Relation Between Terrorism and High Population Growth". *Journal of Economics and Political Economy*, 5(1), 84-104.
- Çelik, N. (2016). "İktisadi, Politik ve Mekânsal Dinamikleri Dâhilinde Küreselleşen Terörizm". *Güvenlik Stratejileri*, 12(23), 163-204.
- Çitlioğlu, E. (2006). *Gri Tehdit Terörizm*. Ankara: Ümit Yayıncılık
- Danzell, O. E., Yeh, Y.Y. ve Pfannenstiel, M. (2019). "Determinants of Domestic Terrorism: An Examination of Ethnic Polarization and Economic Development". *Terrorism and Political Violence*, 31(3), 536-558.
- Devine, P. E. ve Rafalko, R. J. (1982). "On Terror". *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 463, 39-53.
- Dreher, A. ve Fischer J. A. V. (2010). "Government Decentralization as a Disincentive for Transnational Terror? An Empirical Analysis". *International Economic Review*, 51(4), 981-1002.
- Dreher, A., Gasebner, M., ve Schaudt, P. (2017). *The Effect of Migration on Terror – Made at Home or Imported from Abroad?*. CESifo Working Paper No. 6441.
- Eczurra, R. ve Palacios, D. (2016). "Terrorism and Spatial Disparities: Does İnterregional İnequality Matter?". *European Journal of Political Economy*, 42, 60-74.
- Feldman, A. E. ve Perala, M. (2004). "Reassessing the Causes of Nongovernmental Terrorism in Latin America". *Latin American Politics and Society*, 46(2), 101-132.
- Feridun, M. ve Sezgin, S. (2008). "Regional Underdevelopment and Terrorism: The Case of South Eastern Turkey". *Defence and Peace Economics*, 19(3), 225-233.

- Freytag, A., Krüeger, J. J., Meierrieks, D. ve Schneider, F. (2011). "The Origins of Terrorism: Cross-Country Estimates of Socio-Economic Determinants of Terrorism". *European Journal of Political Economy*, 27, 5-16.
- Gabor, G. (2006). "Lucteritus: Reason versus the Terror of the Soul", *The Reason of Terror. Philosophical Responses to Terrorism*, Edited By Crimmins, K. and Vriese, H. D. Peeters, Leuven-Dudley, MA.
- Gassebner, M. ve Luechinger, S. (2011). "Lock, Stock, and Barrel: A Comprehensive Assessment of the Determinants of Terror", *Public Choice*, 149, 235-261.
- Ghatak, S. (2016). "Challenging the State: Effect of Minority Discrimination, Economic Globalization, and Political Openness on Domestic Terrorism". *International Interactions*, 42(1), 56-80.
- Goldstein, K. B. ve College, D. (2005). "Unemployment, Inequality and Terrorism: Another Look at the Relationship between Economics and Terrorism". *Undergraduate Economic Review*, 1(1), 1-21.
- Gries, T. ve Meierrieks, D. (2013). "Do Banking Crises Cause Terrorism?". *Economics Letters*, 119, 321-324.
- Gurr, T.R. (1970). *Why Men Rebel*, Princeton University Press Princeton, New Jersey.
- Güre, P. D. ve Elveren, A. Y. (2014). "Does Income Inequality Derive the Separatist Terrorism in Turkey?". *Defence and Peace Economics*, 25(3), 311-327.
- Haldar, Tanushree (2013). "Understanding Terrorism from an Economic Perspective", MPRA Paper No. 47152.
- Hamilton, L. C. ve Hamilton, J. D. (1983). "Dynamics of Terrorism". *International Studies Quarterly*, 27(1), 39-54.
- Hirschman, A. O. (1958). *The Strategy of Economic Development*, Yale University Press, USA.
- Huntington, S. P. (1993). "The Clash of Civilizations", *Foreign Affairs*, 72(3), 22-49.
- İsmail, A. ve Amjad, S. (2014). "Determinants of Terrorism in Pakistan: An Empirical Investigation", *Economic Modeling*, 37, 320-331.
- Kartal, A. B. (2018). "Uluslararası Terörizmin Değişen Yapısı ve Terör Örgütlerinin Sosyal Medyayı Kullanması: Suriye'de DAESH ve YPG Örneği". *Güvenlik Stratejileri*, 14(27), 40-77.
- Khan, H. (2012). *Determinants of Terrorism in Pakistan: A Time Series Analysis*. Master Thesis.
- Kis-Katos, K., Liebert, H. ve Schulze, G. G. (2011). "On the Origin of Domestic and International Terrorism". *European Journal of Political Economy*, 27, 17-36.
- Kis-Katos, K., Liebert, H. ve Schulze, G. G. (2014). "On the Heterogeneity of Terror". *European Economic Review*, 68, 116-136.
- Krieger, T., ve Meierrieks, D. (2010). "Does Income Inequality Lead to Terrorism?", *SSRN Electronic Journal*, 1-29.
- Krieger, T. ve Meierrieks, D. (2010b). "Terrorism in the Worlds of Welfare Capitalism". *The Journal of Conflict Resolution*, 54(6), 902-939.
- Krieger, M. ve Meierrieks, D. (2019). "Income Inequality, Redistribution and Domestic Terrorism". *World Development*, 116, 125-136.
- Krueger, A. B. and Maleckova, J. (2003). "Education, Poverty and Terrorism: Is There a Causal Connection?", *Journal of Economic Perspectives*, 17(4), 119-144.
- Krueger, A.B. ve Laitin, D.D. (2007). "Kto Kogo?: A Cross-Country Study of the Origins and Targets of Terrorism. In P. Keefer & N. Loayza (Eds.), *Terrorism, Economic Development, and Political Openness* (pp. 148-173). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kurrild-Klitgaard, P., Justesen, M.K. ve Klemmensen, R. (2006). "The Political Economy of Freedom, Democracy and Transnational Terrorism", *Public Choice*, 128, 289-315.
- Kurt, M. (2009). *1980 Sonrası T.C. Hükümetlerinin Programlarında İç Güvenlik ve Terörün Yeri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Polis Akademisi, Ankara.
- Li, Q. ve Schaub, D. (2004). "Economic Globalization and Transnational Terrorism". *Journal of Conflict Resolution*, 48(2), 230-258.
- Llussa, F. ve Tavares, J. (2007). "The Economics of Terrorism: A Synopsis". *The Economics of Peace and Security Journal*, 2(1), 62-70.
- Meierrieks, D. ve Gries, T. (2012). "Economic Performance and Terrorist Activity in Latin America". *Defence and Peace Economics*, 23(5), 447-470.
- Merton, R. K. (1968). *Social Theory and Social Structure*. The Free Press.
- Midlarsky, M. I., Crenshaw, M. ve Yoshida, F. (1980). "Why Violence Spreads: The Contagion of International Terrorism". *International Studies Quarterly*, 24(2), 262-298.
- Mirza, D. ve Verdier, T. (2008). "International Trade, Security and Transnational Terrorism: Theory and A Survey of Empirics". *Journal of Comparative Economics*, 36, 179-194.
- Moghaddam, F. M. (2005). "The Staircase to Terrorism". *American Psychologist*, 60(2), 161-169.
- Myrdal, G. (1971). *Economic Theory and Underdeveloped Regions*, Harper & Row Publishing, New York.
- Nasır, M., Ali, A. ve Rehman, F. U. (2011). "Determinants of Terrorism: A Panel Data Analysis of Selected South Asian Countries". *The Singapore Economic Review*, 56(2), 175-187.
- Nurunnabi, M. ve Sghaier, A. (2018). "Socioeconomic Determinants of Terrorism". *Digest of Middle East Studies*, 27(2), 278-302.
- Okafar, G. ve Piesse, J. (2018). "Empirical Investigation into the Determinants of Terrorism: Evidence from Fragile States", *Defence and Peace Economics*, 29(6), 697-711.
- Olson, M. (1963). "Rapid Growth as a Destabilizing Force". *The Journal of Economic History*, 23(4), 529-552.
- Perroux, F. (1950). "Economic Space: Theory and Applications", *Quarterly Journal of Economics*, Vol: 64, 89-104.

- Piazza, J. A. (2006). "Rooted in Poverty?: Terrorism, Poor Economic Development, and Social Cleavages", *Terrorism and Political Violence*, 18(1), 159-177.
- Rostow, W. W. (1960). *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*, Cambridge University Press, New York.
- Schmid, A.P. (1993), *The Response Problem as a Definition Problem, Western Responses to Terrorism*, (Ed.) by. Alex P. SCHMID & Ronald D. CRELINSTEN, London: Frank Cass & Company Ltd.
- Sevinç, H. (2014). "The Role of Universities in Local Economic Development: A Case of TRA2 Region In Turkey". *Research Journal of Business and Management*, 1(4), 448-459.
- Sevinç, H. and Akıncı, M. (2017), "Get Up, Stand Up and Do Not Give Up the Fight: Making a Terrorist Homo Socio-Economicus", MORADY, F., KAPUCU, H. and YALÇINKAYA, Ö. (Eds.), *Development & Growth: Economic Impacts of Globalization* (Global Studies Vol. 3) içinde (pp. 183-202), London: IJOPEC Publication.
- Shahbaz, M. (2013). "Linkages between Inflation, Economic Growth and Terrorism in Pakistan". *Economic Modelling*, 32, 496-506.
- Syed, S.H., Saeed, L. ve Martin, R.P. (2015). "Causes and Incentives for Terrorism in Pakistan, *Journal of Applied Security Research*, 10(2), 181-206,
- Tavares, J. (2004). "The Open Society Assesses Its Enemies: Shocks, Disasters and Terrorist Attacks", *Journal of Monetary Economics*, 51, 1039-1070.
- Tilly, C. (2004). "Terror, Terrorism, Terrorists". *Sociological Theory*, 22(1), 5-13.
- Ullah, A., Qingxiang, Y. ve Ali, Z. (2018). "Terrorism in India as a Determinant of Terrorism in Pakistan", *Asian Criminology*, 13, 57-77.
- Wilkinson, P. (2002). *Terör ve Terörizm*. Hazırlayan: Cemal Güzel, Silinen Yüzler Karsısında Terör, İstanbul: Ayraç Yayınevi.
- World Bank (2006). *Local Economic Development: A Primer Developing and Implementing Local Economic Development Strategies and Action Plans*, 33769, Bertelsmann Stiftung, Gütersloh; The World Bank, Washington, D.C.
- Van-Boekel, G. ve Van-Logtestijn, M. (2004), *Applying The Comprehensive LED Approach The Case of Mozambique*, Cooperative Branch International Labour Office.
- Yıldırım, J. ve Öcal, N. (2013). "Analysing the Determinants of Terrorism in Turkey Using Geographically Weighted Regression". *Defence and Peace Economics*, 24(3), 195-209.